

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
УКРАЇНИ**

ГРИЦИШЕН ДИМИТРІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК: 351.863.1: 351.74/.76: 351.82(043.3)

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ
ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ**

Спеціальність 25.00.05 – державне управління у сфері державної безпеки
та охорони громадського порядку

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора наук з державного управління

Харків – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державному університеті «Житомирська політехніка» Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор наук з державного управління, професор
ДРАГАН Іван Олександрович,
Державний університет «Житомирська політехніка», завідувач кафедри економічної безпеки, публічного управління та адміністрування

Офіційні опоненти:

доктор наук з державного управління, старший дослідник

ПОМАЗА-ПОНОМАРЕНКО Аліна Леонідівна, Національний університет цивільного захисту України, начальник наукового відділу проблем державної безпеки навчально-науково-виробничого центру

доктор наук з державного управління, доцент,

КРАВЧУК Олег Вікторович,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, доцент кафедри кримінального права та процесу

доктор наук з державного управління, професор

АНТОНОВА Людмила Володимирівна,
Чорноморський національний університет ім. Петра Могили, професор кафедри обліку і аудиту

Захист відбудеться «19» березня 2021 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.707.03 Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61023, м. Харків, вул. Чернишевська, 94, ауд. 3 (1-й поверх).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61023, м. Харків, вул. Чернишевська, 94.

Автореферат розісланий «19» лютого 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.С. Грабар

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Держава є інститутом стримування економічної злочинності, адже переслідує економічні інтереси, що лягають у площину забезпечення національної безпеки. Роль держави полягає у формуванні соціальних, політичних, правових, економічних та інформаційних механізмів, як в частині осмислення дисциплінованості населення та налагодження системи взаємоузгодження економічних інтересів різних суспільних груп, так і в частині формування дієвого механізму запобігання та протидії економічній злочинності як загрози національній безпеці. Наслідки економічної злочинності для національної безпеки є настільки вагомими, що їх можна визначати як детермінанти дієвості економічної системи держави та можливості її існування в майбутньому. Варто зауважити, що вагоме значення проблемам економічної злочинності приділено в «Стратегія національної безпеки України. Безпека Людини – Безпека Країни» [1], що введена в дію указом Президента України №392/2020 від 14 вересня 2020 р., та в свою чергу, актуалізує представлене дослідження.

Економічна злочинність як загроза національній економічній безпеці характерна різним економічним та політичним системам. Сторінки економічної історії свідчать, що жодна існуюча в світі економічна система не змогла уникнути економічної злочинності, жодна політична система не змогла задовольнити інтереси різних соціальних груп задля уникнення економічної злочинності. На сьогодні, економічна злочинність є проблемою державної політики України, що характеризується наступними симптомами:

- від рівня економічної злочинності залежить місце держави в міжнародних рейтингах, які формуються міжнародними міжурядовими та неурядовими організаціями з метою оцінки довіри до держави. У рейтингу країн за рівнем економічної свободи² Україна у 2020 р. займає 160 місце та визнається країною із в основному невільною економікою. У 2019 р., у загальному світовому рейтингу, за показником легкості ведення бізнесу³, Україна піднялася на 7 позицій та зайняла 64 місце, а її найближчими сусідами по рейтингу є такі країни як: Індія (63 місце) та Пуерто-Ріко (65 місце). Оцінюючи місце України в рейтингу недієздатності держав⁴, варто зазначити негативні тенденції, адже Україна визнається як країна підвищеної уваги;

- серед опитаних керівників вітчизняних та закордонних організацій⁵ можна зробити висновок, що 73 % українських організацій стикалася з хабарництвом та корупцією, у той час як лише у 25% зарубіжних компаніях мали місце подібні економічні злочини. 45% вітчизняних та світових організацій понесли фінансові втрати від незаконного привласнення майна, 31 % організацій отримали втрати від кіберзлочинів. Чільне місце серед економічних злочинів

¹ Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» №392/2020 від 14 вересня 2020 р. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>

²The Heritage Foundation. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.heritage.org/>

³Economy Profile of UkraineDoingBusiness 2020 Indicators. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/u/ukraine/UKR.pdf>

⁴The Fund for Peace. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://fundforpeace.org/who-we-are/>

⁵Pw C. Всесвітнє дослідження економічних злочинів та шахрайства 2018 року: результати опитування українських організацій Виведення шахрайства з тіні. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2018/pwc-gecs-2018-ukr.pdf>

посідає шахрайство у сфері оподаткування, зокрема, на 23 % вітчизняних підприємств та лише у 5 % зарубіжних компаній даний вид злочину мав місце. У той же час, 21% вітчизняних компаній стверджували, що отримували збитки від незаконного відмивання коштів, натомість лише 9 % світових організацій зіткнулися з подібним економічним злочином;

- проаналізувавши відповіді респондентів-інвесторів⁶ щодо заходів, спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості України варто зазначити, що найбільший позитивний вплив матимуть впроваджені ефективні заходи боротьби з корупцією (8,1 з 10 балів). Друге та третє місце посідають перезапуск судової системи та призначення на ключові позиції реформаторів з високою репутацією відповідно. Не менш важливим заходом, який підвищить рівень інвестиційної привабливості країни та обсяг інвестицій є впровадження дієвих кроків із розмежування політики та бізнес-інтересів, а також обмеження впливу олігархів.

Питання розвитку теорії та методології державного управління в сфері боротьби з економічною злочинністю є вкрай важливим у контексті забезпечення національної безпеки України. Беззаперечним є те, що економічна злочинність за різними її видами та сферами є фактором диспропорції в економічній системі, що, в свою чергу, обумовлює зниження соціальної стабільності в суспільстві.

Вагомий внесок в розвиток теорії та методології формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності здійснили вітчизняні та зарубіжні вчені. З позиції вивчення світового передового досвіду, за об'єктом дослідження, було здійснено бібліографічний аналіз праць, що містяться в наукометричній базі даних Scopus. За результатами аналізу встановлено, що перший науковий доробок, присвячений питанням економічної злочинності, та міститься в досліджуваній базі даних, датується 1893 р., а станом на 1 грудня 2020 р. у даній базі даних налічується 556 наукових публікацій, присвячених економічній злочинності. Серед сучасників вагомий внесок в розвиток методів запобігання та протидії економічній злочинності здійснили Пельзес Е. (Pelsez E.), Кендалл Р. (Kendall R.), Серіо М. (Serio M.), Накадзима К. (Nakajima C.), Альба Р.М. (Alba R.M.), Ван Зіл Ф. (VanZyl F.), Феррейра Б. (Ferreira B.R.), Кванса Е.К. (Quansah E.K.), Бовен Дж. Е. (Bowen J.E.), Арваніти Т.М. (Arvanites T.M.), Хаклер Дж. (Hackler J.), (Mackenzie R.). Вітчизняні вчені піднімали питання розвитку державної політики в контексті національної економічної безпеки та розвитку правоохоронних органів щодо запобігання та протидії економічній злочинності, зокрема: Андрієнко М.В., Антонова Л.В., Бондаренко А.І., Бобрицький А.Л., Валецький О.Л., Даций Н.В., Домбровська С.М., Долгий О.А., Драган І.О., Кравчук О.В., Нікіпелова Є.М., Помаза-Помаренко А.Л., Приходько І.П., Рубан А.В., Радченко О.В., Руденко О.М., Сальнікова О.Ф., Семенченко А.І., Сіцінський Н.А., Статівка Н.В., Семенченко А.І., Шведун В.О., Шевчук І.В., Швидкий Я.Ю., Черчатий О.І. та інші.

Враховуючи проблематику досліджень та віддаючи належне напрацюванням вчених у даній сфері, слід відмітити, що ряд проблем, які

⁶ П'яте щорічне опитування іноземних інвесторів. Електронний ресурс. Режим доступу: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2020/11/2020_ForeignInvestorSurvey_Presentation_ua.pdf

потребують ґрунтового дослідження, залишилися частково або повністю поза їх увагою. Необхідність комплексного дослідження питань розвитку теорії та методології формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності зумовлює актуальність обраної теми дослідження, постановку його мети та завдань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Державного університету “Житомирська політехніка” (раніше Житомирського державного технологічного університету) за темами: “Забезпечення економічної безпеки територіальних виробничих комплексів” (номер державної реєстрації 0120U103443); “Механізм еколого-економічної реабілітації суб’єктів господарювання від надзвичайних ситуацій, бойових дій як складова національної безпеки” (номер державної реєстрації 0116U005482); “Політика щодо біженців та внутрішньо переміщених осіб при загрозах національній безпеці та постконфліктному стані економіки” (номер державної реєстрації 0117U006473). У межах тем автором проведені дослідження, пов’язані з розробкою теоретичних та методологічних положень формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає в обґрунтуванні теорії, методології та удосконаленні практичних положень щодо формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності як складової національної безпеки.

Для досягнення мети в роботі поставлені та вирішені наступні завдання:

- встановити особливості еволюції наукових поглядів на державну політику в сфері запобігання та протидії економічній злочинності як загрози національної безпеки;
- виявити особливості економічної злочинності як суспільного явища, що становить загрозу національним інтересам держави;
- обґрунтувати напрями розвитку понятійно-категоріального апарату та властивості економічної злочинності як об’єкту державної політики;
- ідентифікувати передумови формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності;
- розробити методологічні положення формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності;
- визначити напрями взаємодії стейкхолдерів у контексті різних видів державної політики для цілей запобігання та протидії економічній злочинності;
- оцінити симптоми проблеми державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності через оцінку місця України в міжнародних рейтингах, аналіз поширення економічної злочинності та її вплив на довіру стейкхолдерів до державного управління;
- обґрунтувати форми міжнародного співробітництва в сфері запобігання та протидії економічній злочинності як складової державної політики;
- визначити механізм взаємодії держави з міжнародними поліцейськими організаціями в сфері запобігання та протидії економічній злочинності;

- обґрунтувати механізм взаємодії правоохоронних органів в сфері запобігання та протидії економічній злочинності;
- розробити напрями розвитку правового механізму формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності;
- визначити напрями інституалізації державної фінансово-контрольної діяльності як інструменту запобігання та протидії економічній злочинності;
- ідентифікувати складові інформаційного механізму формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Об'єктом дослідження є процес формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, що становить загрозу національній безпеці.

Предметом дослідження є теоретичні та методологічні положення формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, що становить загрозу національній безпеці.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є загально-філософські та загальнонаукові методи пізнання явищ і процесів у системі державного управління. Для вивчення особливостей еволюції наукових поглядів на державну політику в сфері запобігання та протидії економічній злочинності (п. 1.1) було застосовано бібліометричний аналіз до праць, що містяться в наукометричній базі даних Scopus, а також методи теоретичного узагальнення та групування. Методи моделювання, групування, систематизації, аналізу та синтезу, індукції та дедукції були використані при вивченні економічних злочинів як суспільного явища (п. 1.2) та обґрунтування їх сутності і розробки класифікації (п. 1.3). Обґрунтовано передумови розвитку методологічних положень формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності (п. 2.1) шляхом застосування методів моделювання, аналізу та синтезу, систематизації, групування, абстрагування. Розроблені методологічні положення формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності (2.1) та її взаємозв'язку з іншими видами політики (п. 2.3) ґрунтуються на застосуванні методів моделювання, аналогії, абстрагування, аналізу, синтезу, індукції та дедукції. Сформована фактологічна база дослідження симптомів проблеми державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності (п. 3.1, 3.2, 3.3) ґрунтується на використанні методів статистичного спостереження, економічного аналізу, анкетування та застосуванні методичних прийомів зведення та групування даних. Методи моделювання, аналогії, абстрагування, аналізу, синтезу, індукції та дедукції застосовувалися для обґрунтування форм міжнародного співробітництва (п. 4.1) та розробки механізму взаємодії держави з міжнародними поліцейськими організаціями (п. 4.2). Для формування механізму взаємодії правоохоронних органів (п. 4.3) та визначення напрямів інституалізації державної фінансово-контрольної діяльності (п. 5.2) застосовано методи аналізу та синтезу, абстрагування, порівняння та групування. Методологічною основою дослідження правових аспектів формування державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності (п. 5.1) стали методи групування, узагальнення, абстрагування.

Інформаційною базою дослідження є наукові джерела (монографічні праці, наукові статті вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем розвитку теорії

і методології формування та реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії економічній злочинності, філософії науки, національної безпеки; матеріали науково-практичних конференцій і семінарів); офіційні документи (нормативні документи України та інших країн з питань запобігання та протидії економічній злочинності); офіційні дані Організації об'єднаних націй, Державної служби статистики України, Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Національної поліції, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, міжнародних урядових та неурядових організацій (Wall Street Journal, Heritage Foundation, World Economic Forum, Світовий банк, Property Rights Alliance, Transparency International, Fund for Peace); матеріали міжнародних конференцій та світових самітів за участю глав держав, міжнародних угод та світових конгресів (I міжнародний конгрес кримінальної поліції (1914 р., Монако), II Міжнародний конгрес кримінальної поліції (1923 р., Відень), Ріо-де-Жанейро – конференція “Порядок денний на XXI століття” (1992 р.); матеріали міжнародної наукометричної бази даних Scopus; довідкові та інформаційні видання професійних міжнародних організацій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розвитку теорії та методології формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності як загрози національній безпеці.

Основні положення наукової новизни полягають у наступному:

вперше одержано:

- обґрунтування теоретичних передумов розвитку державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності як суспільного явища, що ґрунтується на візуалізації потреб людини як фізичної істоти та соціально-економічного агента, які визначають інтереси та виступають стимулами економічної активності людини. Розроблено матрицю задоволення потреб людини через економічні злочини та встановлено місце держави як інституту врегулювання конфлікту інтересів;

- комплексний методологічний підхід до формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, що включає сукупність послідовних етапів ((1) ідентифікація проблеми та виявлення її симптомів, зважаючи на поширення економічних злочинів, їх впливу на економічну незалежність та довіру стейкхолдерів; (2) зміст державної політики як процесу та системи; (3) предметно-об'єктне поле; (4) мета та завдання (загальнодержавні, економічні, правові, соціальні); (5) напрями формування, (6) об'єкти та (7) суб'єкти формування і реалізації державної політики; (8) взаємодія із іншими видами державної політики; (9) методи реалізації; (10) принципи державної політики; (11) механізми реалізації), які враховують особливості економічних злочинів в державному та корпоративному секторах економіки та формують нове наукове значення щодо розширення методологічних інструментів державного управління;

удосконалено:

- категоріальний апарат державного управління в сфері запобігання та протидії економічній злочинності через обґрунтування багатовекторного прояву

економічного злочину, а саме: соціально-економічне явище (соціально-економічне явище, яке полягає в суспільно небезпечній діяльності, яка здійснюється учасниками економічних відносин через порушення законної діяльності або здійснення незаконної діяльності та призводить до порушення інтересів економічних агентів (держава, суб'єкти господарювання, населення, міжнародні партнери та інші), принципів економічної свободи та дисбалансу в суспільних відносинах); об'єкт кримінального права (вид злочинної діяльності особи або групи осіб, які здійснюють суспільно-небезпечні дії в сфері економічної діяльності через законну та незаконну діяльність з метою отримання економічних вигід та порушуючи права інших осіб, що призводить до економічних збитків); об'єкт державного управління (об'єкт державного управління, що проявляється як соціально-економічне явище, що переслідується законом, адже має на меті отримання незаконної економічної вигоди особою чи групою осіб, суб'єктом господарювання або іншими особами та реалізується через законну та незаконну економічну діяльність, чинить вплив на суспільні відносини, що загрожує національній безпеці держави); загроза національній безпеці (впливає на суспільно-економічні відносини, що призводить до дисбалансу економічної системи, соціально-економічні наслідки якого викликають ризики для безпеки таких відносин);

- класифікаційну модель економічної злочинності як об'єкта державної політики, яка передбачає сукупність ознак, які враховують усі властивості економічних злочинів та методів запобігання та протидії ними (за складовими економічної діяльності; за сферою економічних відносин; за змістом скоєного злочину; за способом скоєного злочину; за об'єктом скоєного злочину). Це дозволило визначити роль держави як: регулятора економічної діяльності, контролера економічної сфери суспільства, інституту протидії злочинам;

- теоретичні положення формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності через: 1) обґрунтування їх змісту та властивостей як загрози національній безпеці та прояву в державному та корпоративному секторах; 2) ідентифікацію складових державної політики, що пов'язані із окремими видами економічних злочинів; 3) визначення сфер впливу економічних злочинів на національну безпеку (підвищує рівень терористичних загроз та окупації державних територій; знижує рівень інвестиційної привабливості; втрата іміджу країни на міжнародній арені; знижує рівень обороноздатності; підвищує рівень енергозалежності; підвищення тінізації економіки);

- механізми реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності через міжнародне співробітництво, властивості якого ідентифіковано в розробленій класифікаційній моделі (за напрямками (презентаційна, навчально-освітня, технічна та інші види допомоги, безпосередня взаємодія); за формами прояву (через налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків, через договірні відносини, через здійснення спільних правоохоронних заходів); за суб'єктами (шляхом створення міжнародних правоохоронних організацій (глобальні, регіональні), міжвідомча взаємодія (відомчі, через міжнародні організації); за діяльністю окремих осіб (офіцери зв'язку, особисті контакти)), що підвищують результативність та ефективність вітчизняної правоохоронної системи та її гармонізацію з подібними системами інших країн.

- напрями трансформації державної політики в сфері забезпечення та протидії економічній злочинності в контексті взаємодії із міжнародними поліцейськими організаціями Інтерпол та Європол, зокрема в частині нових завдань розвитку управління правоохоронною діяльністю в забезпечення реалізації глобальних цілей Інтерполу;

- інституалізацію державної фінансово-контрольної діяльності як інструменту боротьби з економічною злочинністю через: визначення змісту понять «державна фінансово-контрольна діяльність», «інституалізація державної фінансово-контрольної діяльності»; ідентифікацію та систематизацію інституційних засад щодо кожного із виокремлених інститутів такої діяльності; розробки матриці інституалізації державної фінансово-контрольної діяльності як інструменту боротьби з економічною злочинністю (складові: мета, предмет, об'єкти, суб'єкти, принципи, функції, завдання, форми та норми);

- процес взаємодії правоохоронних органів як основи реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності через: 1) ідентифікацію завдань та сфер діяльності існуючих та новостворених правоохоронних органів; 2) розробку комплексу інформаційно-комунікаційних зв'язків, що забезпечує обмін інформацією; 3) розробку ієрархічної структури управління правоохоронною системою в частині запобігання та протидії економічним злочинам;

- інформаційний механізм через обґрунтування методологічних положень багаторівневої інформаційно-комунікаційної системи формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, що є основою формування державно-управлінських рішень в забезпеченні національної безпеки.

дістало подальший розвиток:

- обґрунтування тенденцій розвитку наукового знання про процеси формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності через застосування бібліометричних досліджень, що дозволило встановити властивості економічної злочинності як об'єкта наукового пізнання та ідентифікувати підходи до її вивчення в різних історичних та соціально-економічних умовах;

- обґрунтування взаємодії державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності з іншими видами політики, зокрема: інвестиційна, антимонопольна, монетарна, бюджетна, фіскальна, антикорупційна. Встановлено, що зазначені політики визначають межі економічної діяльності в суспільстві та формують середовище поширення економічної злочинності;

- обґрунтування впливу економічної злочинності на національну безпеку через ідентифікацію місця України у міжнародних рейтингах за сукупністю показників (індекс економічної свободи, індекс конкурентоспроможності, індекс легкості ведення бізнесу, індекс прав власності, індекс сприйняття корупції, індекс недієздатності держави), що визначає економічну злочинність як найбільш вразливий ризик порушення національних інтересів;

- обґрунтовано симптоми проблеми державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, що полягають в динамічному поширенні економічних злочинів в Україні та їх змістовною та формальною

трансформацією в умовах розвитку соціально-економічних відносин, а також застосування інноваційних інформаційно-комп'ютерних технологій.

Практичне значення одержаних результатів. Результати, що полягають у розробці та удосконаленні теоретичних і методологічних положень формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності можуть бути використані: правоохоронними органами, що функціонують в сфері протидії економічним злочинам; контролюючими органами в частині виявлення економічних злочинів; органами центральної виконавчої влади; органами місцевого самоврядування. Окремі положення можливо використовувати для модернізації підходів з підготовки фахівців з публічного управління та адміністрування та правоохоронної діяльності.

Основні теоретичні та методологічні положення дослідження доведені до рівня конкретних розробок, придатних до використання суб'єктами державного управління, зокрема: Управління Північного офісу Держаудитслужби в Житомирській області (довідка №04.05.04-765/1, від 12.01.2021 р.); Житомирська міська рада (довідка № 563, від 11.01.2021 р.); Головне управління Служби безпеки України в м.Києві та Київській області (довідка №51/2/1-420-7 від 19.01.2021 р.) Рахункова Палата України (довідка «001/10-61/1 від 11.01.2021 р.); Головне Управління статистики у Житомирській області (довідка № 1291/32, від 15.12.2021 р.); Головне управління ДПС у Житомирській області Державної податкової служби України (довідка № 1114/5/06-30-55-09, від 18.02.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові розробки, висновки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, які є результатом особистої роботи здобувача, що полягає у дослідженні комплексу питань, пов'язаних з державною політикою в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дослідження, викладені в дисертації, доповідалися, обговорювалися та отримали позитивну оцінку на 9 міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях, що відображено в публікаціях [34-42].

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 46 наукових працях, із них: 6 монографій (в тому числі 1 – одноосібна); 6 статей у зарубіжних виданнях, що включенні до міжнародних наукометричних баз даних; 1 стаття в зарубіжному виданні; 22 статті у вітчизняних фахових виданнях, що включенні до міжнародних наукометричних баз даних; 9 тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських конференціях; 4 статті в інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст викладено на 370 сторінках друкованого тексту. Робота містить 38 таблиць, 28 рисунків, 3 додатки на 7 сторінках. Список використаних джерел нараховує 380 найменування і розміщений на 52 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність та рівень наукової розробленості обраної теми, її зв'язок із науковими програмами; визначено об'єкт, предмет, методи, мету й завдання дослідження, описано наукову новизну, встановлено практичну цінність одержаних результатів; наведено дані щодо апробації, публікації.

У першому розділі *«Розвиток теоретичних положень державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності»* встановлено стан дослідження проблем запобігання та протидії економічній злочинності; визначено економічні злочини як суспільне явище, що є загрозою національній безпеці; обґрунтовано напрями розвитку категоріального апарату.

Боротьба з економічною злочинністю як об'єкт державного управління є особливою складовою наукового пізнання. Це обумовлено тим, що економічна злочинність є об'єктом дослідження різних суспільних наук. Питання економічної злочинності знаходиться на перетині наступних сфер наукового пізнання, зокрема: економічні науки з позиції впливу на розвиток та безпечне функціонування економічних систем різних рівнів; юридичні науки в частині правового регулювання боротьби з економічною злочинністю та сфер і галузей права, пов'язаних із їх вчиненням; соціологічні науки з позиції впливу економічних злочинів на розвиток соціуму; психологічні науки з позиції формування психологічного профілю суб'єктів економічних злочинів; політичні науки з позиції розвитку політичної свідомості в боротьбі з економічними злочинами; військові науки з позиції впливу економічних злочинів на військово-економічну безпеку держави. Зазначені сфери наукового пізнання вступають у взаємодію в частині наукових досліджень у сфері наук з державного управління. Розробка державної політики має врахувати усі сфери суспільного життя для розробки комплексу заходів із запобігання та протидії економічній злочинності як інструменту забезпечення відповідного рівня економічної безпеки держави.

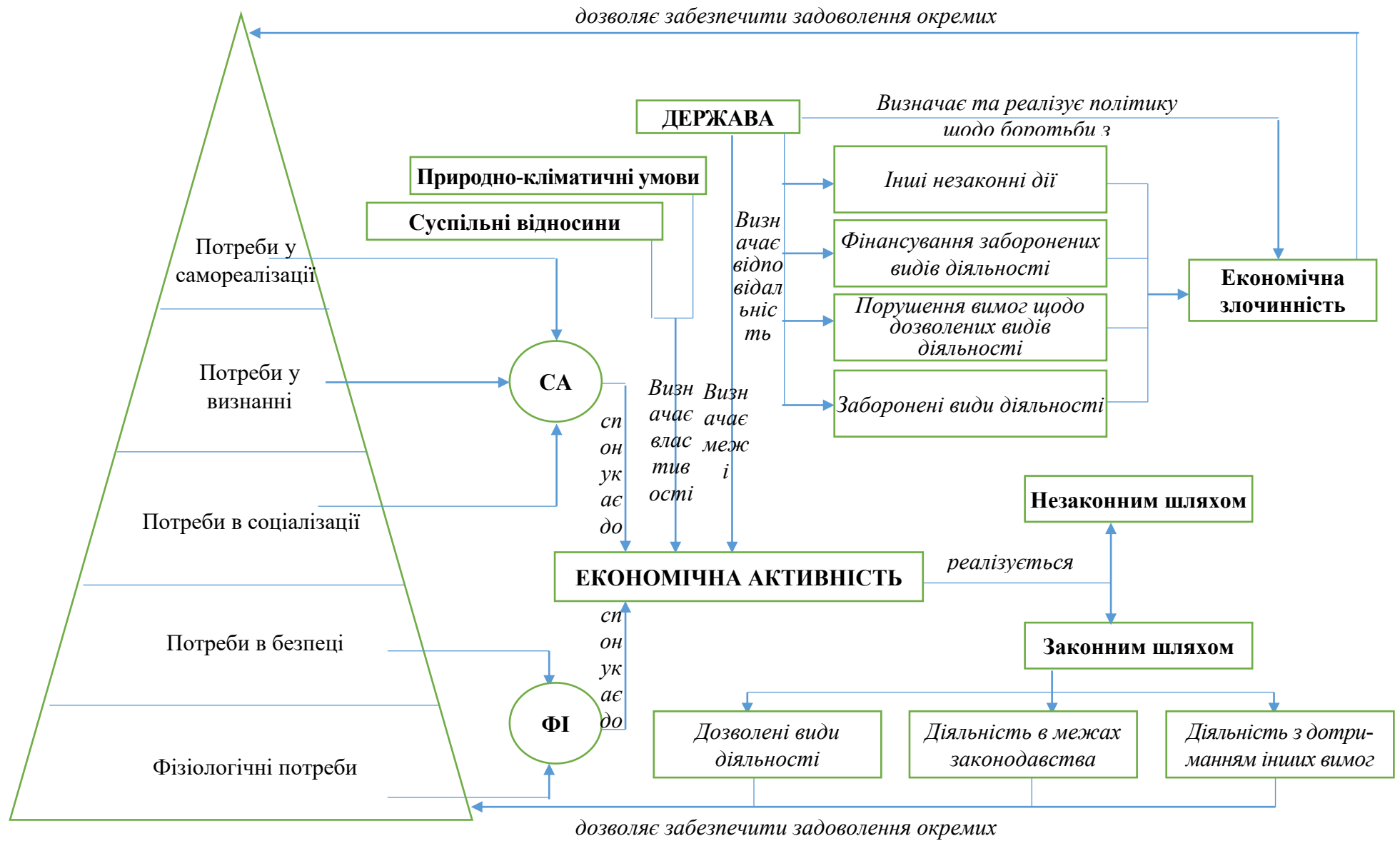
Визначено предметно-об'єктне поле наукового дослідження проблем формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності через емпіричний аналіз наукового знання з досліджуваної проблеми. Для оцінки рівня досліджуваності проблем державного управління в сфері запобігання та протидії економічній злочинності здійснено аналіз висвітлення зазначених проблем в науковій літературі шляхом застосування методів бібліометричного аналізу до пошукової платформи міжнародної наукометричної бази даних Scopus. Вивчення активності світових вчених з питань економічної злочинності дозволило встановити тенденції розвитку окремих теоретичних, методологічних та емпіричних питань розвитку напрямів державної політики. Встановлено, що питання економічної злочинності піднімалося в 556 наукових статтях, перша з яких датується кінцем XIX століття (1893 рік). Дана стаття підготовлена британським вченим Врайт К.Д. (Wright C.D., 1893) з проблем співвідношення економічних умов із причинами злочинів.

Історично склалося так, що економічна злочинність супроводжує розвиток людства ще з первісного ладу, а саме з часів об'єднання общин в різні види формувань. Такі формування в результаті стали основою формування державності та виникнення перших держав в світі. Економічна злочинність та врегулювання економічних інтересів різних соціальних груп стали своєрідним каталізатором

формування держави та інститутів державного управління. Сьогодні неможливо уявити, який би був рівень економічної злочинності, якби держава не виконувала правоохоронну функцію та не встановлювала обмеження щодо економічної діяльності та вплив на неї різних стейкхолдерів (рис. 1).

Економічний інтерес супроводжує функціонування людини на різних етапах розвитку соціально-економічних відносин та є стимулюючим фактором її економічної активності. Фактично, інтерес є базою формування економічних відносин у суспільстві та становить їх змістовну наповненість, визначаючи властивості економічних відносин певного суспільства та зважаючи на певний етап історичного розвитку. Саме тому досліджуючи економічну злочинність з позиції державного управління національною безпекою держави, варто враховувати цілу сукупність факторів, які визначають незаконну економічну активність людини. В більшості випадків економічні інтереси характеризують досягнення певного рівня потреб за пірамідою потреб Абрагама Маслоу. Економічна активність людини в суспільстві відбувається двома шляхами: законним та незаконним. При вивченні окремого економічного злочину, забезпечення відповідної потреби виступатиме мотивом його скоєння, а при вивченні економічної злочинності в цілому визначатиме економічний інтерес, що переслідує відповідний суспільний інститут. Обґрунтовано, що економічний інтерес являє собою систему суспільних відносин в сферах виробництва матеріальних благ та послуг, обміну, розподілу та споживання, що базується на відносинах власності, та дозволяє задовольнити відповідні види потреб особи, групи осіб, суспільних інститутів і так далі. Економічний інтерес, будучи інституційною структурою, що формує вектор розвитку соціально-економічних відносин, фактично виступає фактором розвитку економічної системи в цілому. Кожна людина тим чи іншим чином є носієм економічних інтересів, які досить часто можуть не відповідати економічним інтересам суспільства чи інших учасників економічних відносин. За таких умов досягнення економічних інтересів може відбуватися не об'єктивним чином, а через економічні злочини, а тому взаємодія інтересів може виступати як рушійною силою соціально-економічного розвитку, так і деструктивним елементом такого розвитку, що в результаті становить загрозу національним інтересам та національній безпеці держави.

Забезпечення врегулювання економічних інтересів усіх учасників суспільних відносин покладається на державу, яка відповідно теж є носієм економічних інтересів. Держава повинна забезпечити досягнення економічних інтересів різними учасниками суспільних відносин об'єктивним шляхом. Це, в свою чергу, дозволить сформувати безпечне середовище як для учасників суспільних відносин, так і для держави в цілому, адже держава є носієм національних інтересів, які полягають в забезпеченні її суверенності, незалежності, цілісності. Економічна злочинність є деструктивним елементом в забезпеченні економічних інтересів учасників суспільних відносин, від рівня якої залежить не лише безпека таких відносин та її учасників, але й національна безпека держави загалом. Фактично, держава через механізми державного управління протидії економічній злочинності забезпечує безпеку учасників суспільних відносин як їх основоположної потреби, а тому є носієм економічних інтересів, задоволення яких дозволяє досягти відповідного рівня економічної безпеки.

Примітки: СА – соціальний агент; ФІ – фізична істота

Рис. 1. Візуалізація потреб людини як фізичної істоти та соціально-економічного агента

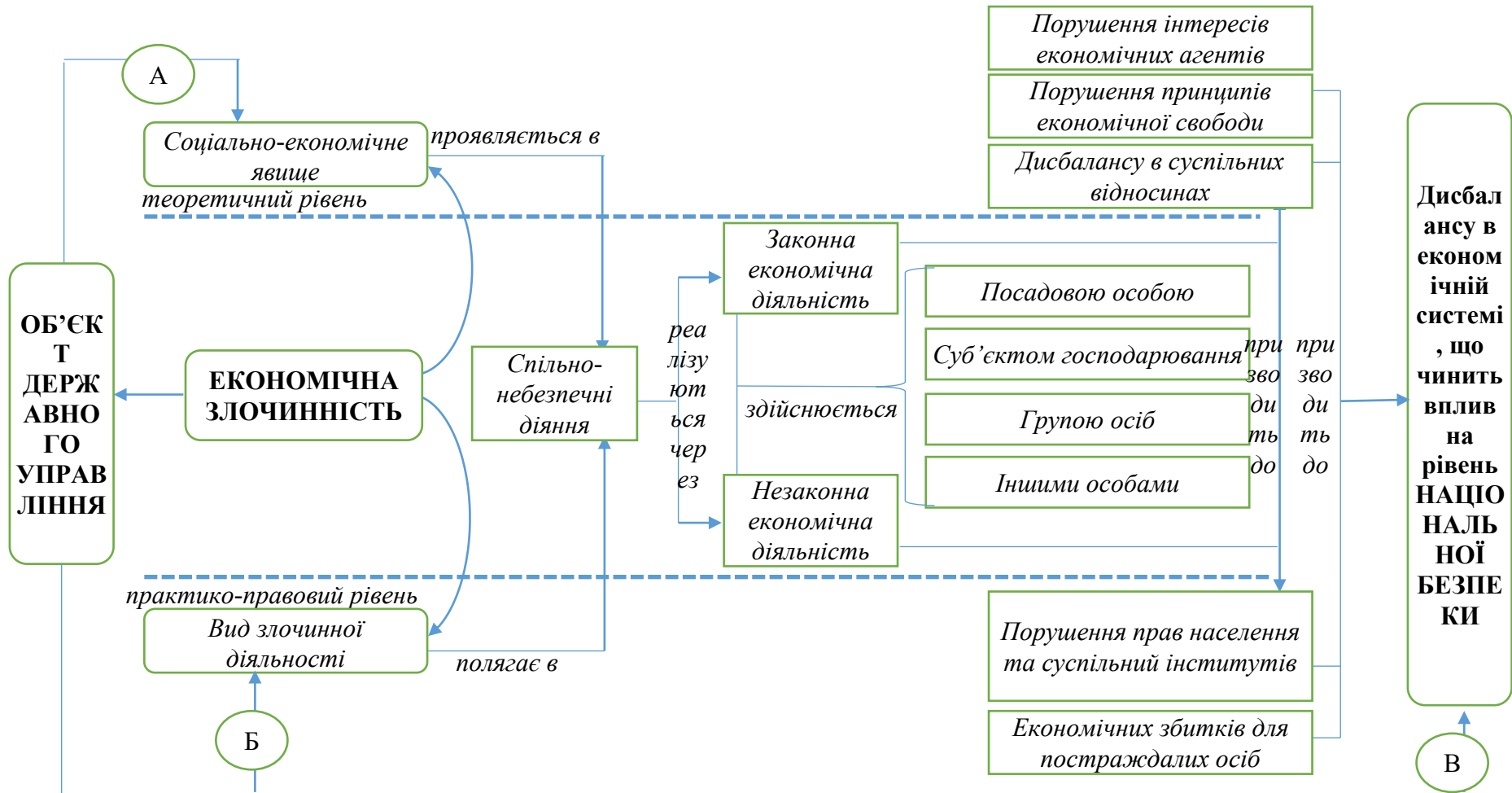
Важливою складовою формування теоретичних положень державного управління протидією економічній злочинності як складової національної безпеки держави, є обґрунтування змісту та властивостей об'єкта. В сучасній науці питання економічної злочинності як об'єкту державного управління є мало вивченим, і в більшості праць це питання розвивається з правової позиції. Проте, на сучасному етапі економічна злочинність значно вийшла за межі системи права та тепер стосується національної безпеки держави.

Важливим моментом при формуванні комплексного підходу до сутності економічної злочинності варто врахувати як сферу посягання так і наслідки і мету економічних злочинів. Власний підхід до понятійно-категоріального апарату за об'єктом дослідження представлено на рис. 2.

На основі проведеного дослідження та запропонованого механізму формування категоріального апарату пропонуємо наступні тлумачення економічної злочинності як: соціально-економічне явище: економічна злочинність – це соціально-економічне явище, яке полягає в суспільно небезпечній діяльності, яка здійснюється учасниками економічних відносин через порушення законної діяльності або здійснення незаконної діяльності та призводить до порушення інтересів економічних агентів (держава, суб'єкти господарювання, населення, міжнародні партнери та інші), принципів економічної свободи та дисбалансу в суспільних відносинах; об'єкт кримінального права: вид злочинної діяльності особи або групи осіб, які здійснюють суспільно-небезпечні дії в сфері економічної діяльності через законну та незаконну діяльність з метою отримання економічних вигід, порушуючи права інших осіб та призводячи до економічних збитків; об'єкт державного управління: проявляється як соціально-економічне явище, що переслідується законом, адже має на меті отримання незаконної економічної вигоди особою чи групою осіб, суб'єктом господарювання або іншими особами, реалізується через законну та незаконну економічну діяльність, чинить вплив на суспільні відносини, що загрожує національній безпеці держави; загроза національній безпеці: економічна злочинність є загрозою національній безпеці держави, адже чинить вплив на суспільно-економічні відносини, що призводить до дисбалансу економічної системи, соціально-економічні наслідки якого викликають ризики для безпеки таких відносин.

В цілому, запропонований підхід дозволяє в комплексі підійти до вивчення економічної злочинності, сформувати теоретико-методологічну конструкцію державного управління протидії економічній злочинності та визначити її місце в загрозах національній безпеці.

Класифікація економічних злочинів з позиції державного управління, дозволяє повною мірою оцінити їх властивості, що визначають рівень загрози для національної безпеки. В роботі запропоновано власний комплексний підхід до класифікації економічних злочинів, що визначають різний прояв держави (рис. 3), а також встановлюють комплекс їх властивостей для формування та реалізації державної політики.

Примітки:

А – соціально-економічні процеси є об'єктом державного управління в частині: регулювання, контролю, аналізу та оцінки впливу на національну безпеку;

Б – державне управління проявляється в сфері регулювання протидії економічній злочинності;

В – національна безпека є об'єктом державного управління, а економічні злочини виступають загрозами зниження рівня

Рис. 2. Розвиток категоріального апарату державного управління протидії економічній злочинності

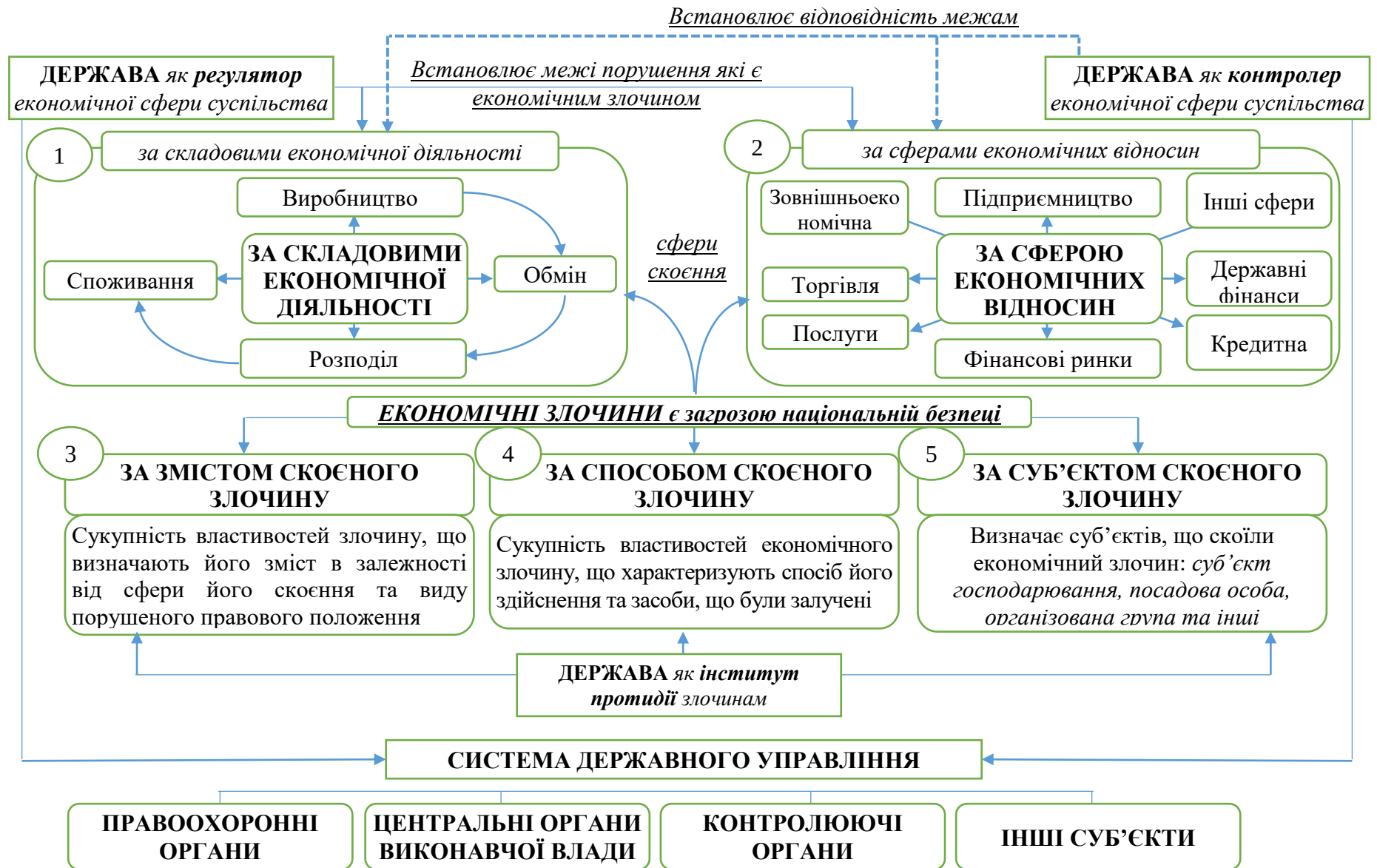

Рис. 3. Класифікаційна модель економічної злочинності для цілей державного управління національною безпекою

Зазначене формує нове наукове теоретичне знання в науці державного управління та визначає напрями розвитку методології формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Отримані теоретичні результати вперше дозволяють в комплексі підійти до вирішення нагальних проблем та формування ефективних державно-управлінських рішень в забезпеченні національної безпеки.

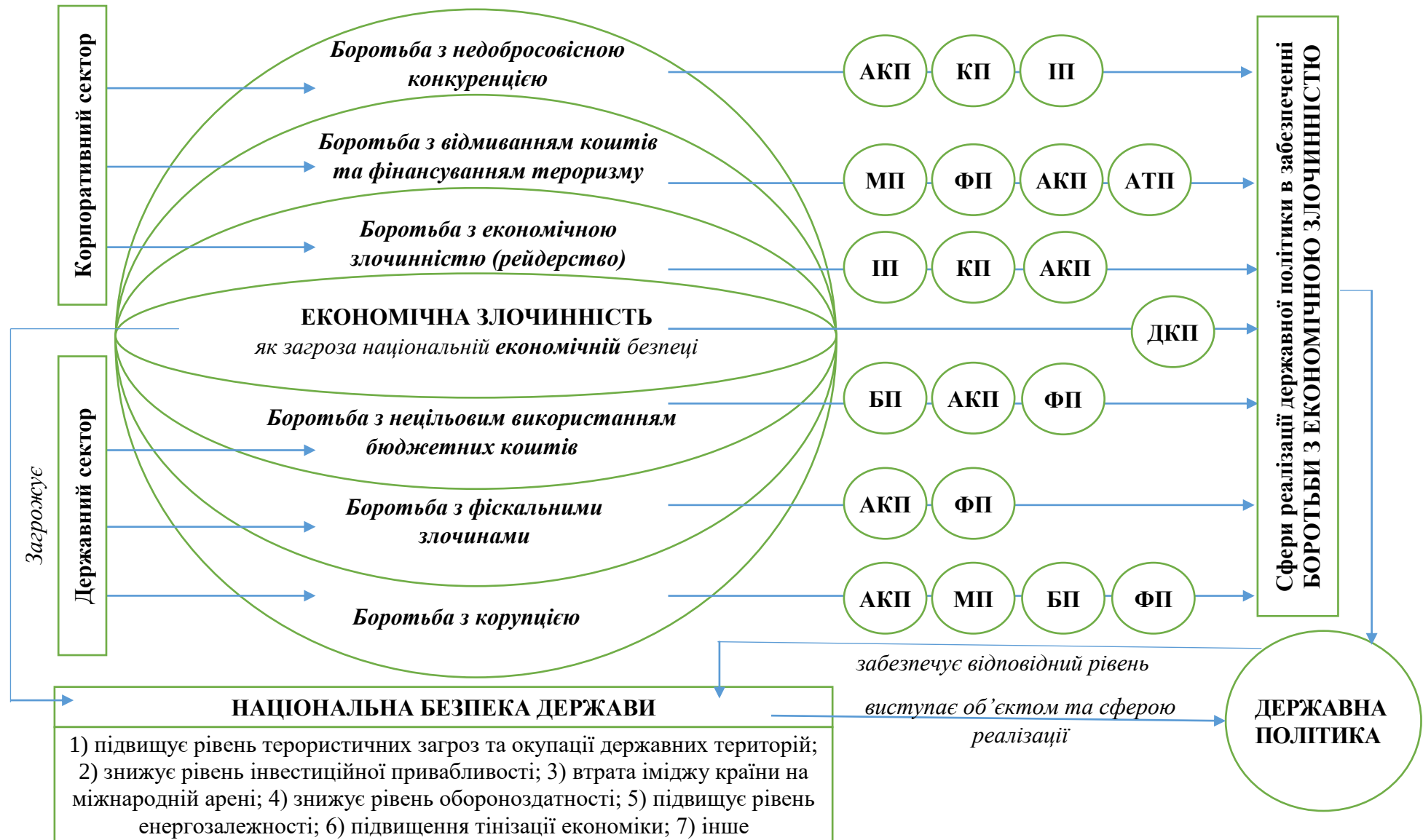
Другий розділ *«Методологічні положення формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності»* присвячений розробці методології формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Держава є інститутом стримування економічної злочинності, адже переслідує економічні інтереси, що лягають у площину забезпечення національної безпеки. Роль держави полягає у формуванні соціальних, політичних, правових, економічних та інформаційних механізмів, як в частині осмислення дисциплінованості населення та налагодження системи взаємоузгодження економічних інтересів різних суспільних інтересів, так і в частині формування дієвого механізму боротьби з економічною злочинністю як загрози національній безпеці.

В цілому, незважаючи на соціальні типи держав та види політичного управління, держава має забезпечити відповідний рівень безпеки громадян та дотримання їх економічних інтересів. Система державного управління при різних політичних режимах має забезпечити взаємодію різних видів державної політики щодо запобігання та протидії економічній злочинності, адже основна мета держави як суспільного інституту є забезпечення національної безпеки.

Запропоновано явище економічної злочинності, як загрозу національній безпеці держави, розглядати в контексті різних видів державної політики. Усі злочини згруповано за наступними напрямками: в державному та у корпоративному секторах. В цілому така взаємодія є основою запропонованої моделі визначення державно-управлінських аспектів запобігання та протидії економічній злочинності як загрози національній безпеці (рис. 4).

Економічні злочини проникають у всі напрями забезпечення економічної незалежності держави (виробництво, торгівля в тому числі міжнародна, обмін, науково-технічний прогрес, міжнародні фінансові ресурси) та стабільності економічної системи, а також спотворюють здатність економіки до саморозвитку та прогресу. Проникаючи у різні сфери, економічні злочини не дозволяють забезпечити інвестиційно-інноваційний розвиток, сприяти модернізації інфраструктурного комплексу, знижують рівень людського потенціалу. Так, наприклад: нецільове використання державних ресурсів, або фінансових ресурсів міжнародних організацій, є власне економічним злочином, що спровоковано іншим видом економічної злочинності, а саме корупцією; злочини в сфері оподаткування можуть стосуватися, як внутрішніх, так зовнішньоторговельних операцій; недобросовісна конкуренція може стосуватися, як внутрішніх ринків, так і зовнішніх. Відповідно, економічні злочини знижують рівень економічної незалежності, а отже впливають на рівень національної безпеки держави через зниження стійкості та самозбереження національної економіки.

Умовні позначення: АТП – антитерористична політика; ІП – інвестиційна політика; КП – конкурентна політика; МП – монетарна політика; БП – бюджетна політика; ФП – фіскальна політика; АКП – антикорупційна політика; ДКП – державна кримінальна політика

Рис. 4. Економічна злочинність як загроза національній безпеці: державно-управлінський аспект

Визначено сукупність наслідків економічних злочинів з позиції впливу на національну безпеку, зокрема: 1) підвищення рівня терористичних загроз та окупації державних територій; 2) зниження рівня інвестиційної привабливості; 3) втрата іміджу країни на міжнародній арені; 4) зниження рівня обороноздатності; 5) підвищення рівня енергозалежності; 6) підвищення тінізації економіки.

Обґрунтовано, що державна кримінальна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності є новим напрямком державного управління, основним завданням якої є боротьба з економічними злочинами та її наслідками задля забезпечення соціально-економічного розвитку та національної безпеки.

Розроблено інформаційну модель методології формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, яка передбачає наступні етапи:

1) ідентифікація проблеми та виявлення її симптомів, зважаючи на поширення економічних злочинів та їх впливу на економічну незалежність та довіру стейкхолдерів; (2) зміст державної політики як процесу та системи (табл. 1); (3) предметно-об'єктне поле; (4) мета та завдання (загальнодержавні, економічні, правові, соціальні); (5) напрями формування, (6) об'єкти та (7) суб'єкти формування і реалізації державної політики; (8) взаємодія із іншими видами державної політики; (9) методи реалізації; (10) принципи державної політики; (11) механізми реалізації. Запропоновані положення враховують властивості об'єкту – економічні злочини та структуру державного управління, а також процеси формування і реалізації державної політики.

Розроблені методологічні положення формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності дозволяють в комплексі підійти до вирішення проблеми державно-управлінських рішень щодо національної безпеки, адже носять комплексний характер та враховують сучасні підходи до державного управління та правоохоронної діяльності.

У третьому розділі *«Ідентифікація та оцінка симптомів проблеми державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності»* висвітлено симптоми проблеми формування державної політики.

Рівень державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності оцінюється, як внутрішніми, так і зовнішніми стейкхолдерами. Це обумовлено тим, що від рівня економічної злочинності в країні залежить сукупність сфер суспільного розвитку та місце країни на міжнародній арені. Відповідно, економічна злочинність є загрозою різним сферам національної безпеки держави, що призводить до сукупності внутрішніх та зовнішніх ризиків. Це обумовлює особливості розвитку державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Економічна злочинність впливає на сукупність складових суспільних відносин, які в цілому визначають місце держави в геополітичному просторі та формують рівень її національної безпеки.

Таблиця 1

Методологічні положення формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності (етапи: обґрунтування змісту, визначення предметно-об'єктного поля, мети та завдань)

ЗМІСТ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ			
ДЕРЖАВНА КРИМІНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ПРОЦЕС		ДЕРЖАВНА КРИМІНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК СИСТЕМА	
Сукупність державно-управлінських рішень та процес їх реалізації щодо запобігання та протидії економічній злочинності		Система взаємодії органів державної влади різних рівнів та ресурсів, що залученні для запобігання та протидії економічній злочинності	
ПРЕДМЕТНО-ОБ'ЄКТНЕ ПОЛЕ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ			
ОБ'ЄКТ	Економічна діяльність суспільних інститутів на різних рівнях соціально-економічної системи, що реалізується із порушенням встановлених законодавством меж (через економічну злочинність) та становлять загрозу національній безпеці держави	ПРЕДМЕТ	Запобігання та протидія економічній злочинності, як інструменту реалізації економічних інтересів суспільних інститутів на різних рівнях соціально-економічної системи, в забезпеченні національної безпеки держави
МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ			
МЕТА	Вироблення державно-управлінських рішень та механізмів їх реалізації щодо запобігання та протидії економічній злочинності як складової забезпечення національних інтересів, до якої залучені органи законодавчої та судової влади, органи центральної виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, правоохоронні та контролюючі органи		
ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ			
Загальнодержавні завдання		Економічні завдання	
Формування системи інституційних зв'язків між суб'єктами запобігання та протидії економічній злочинності	Розробка механізмів реалізації державно-управлінських рішень щодо запобігання та протидії економічній злочинності	Забезпечення безпеки економічної діяльності різних учасників соціально-економічних відносин	Формування механізмів економічної діяльності направлених на попередження економічних злочинів
Правові завдання		Соціальні завдання	
Декриміналізація економ. злочинів	Криміналізація економ. злочинів	Оцінка соціальної стабільності в умовах економічної злочинності	Формування та реалізація превентивних соціальних заходів
Пеналізація економ. злочинів	Депеналізація економ. злочинів		

Оцінку сучасного рівня України з позиції складових, що формують рівень національної безпеки, розглянуто в контексті наступних позицій: економічна свобода України (табл. 2) та її місце в світовому рейтингу; індекс конкурентоспроможності України (табл. 3); індекс легкості ведення бізнесу; індекс прав власності; індекс сприйняття корупції; місце України в рейтингу недієздатності держав. Кожен із представлених рейтингів та індексів враховує тим чи іншим чином певні види економічних злочинів. Крім того, оцінка політичного, правового, соціального, економічного середовищ розвитку суспільства в певній країні визначає особливості економічних злочинів та напрями їх поширення.

Таблиця 2

Складові економічної свободи України за 2016-2020 рр.

Показник	Рівень	2016	2017	2018	2019	2020
Свобода бізнесу	<i>Індекс</i>	56,8	62,1	62,7	66,1	61,3
	<i>Відхилення</i>	X	5,3	0,6	3,4	-4,8
Свобода торгівлі	<i>Індекс</i>	85,8	85,9	81,1	75	81,2
	<i>Відхилення</i>	X	0,1	-4,8	-6,1	6,2
Податкова свобода	<i>Індекс</i>	78,6	78,6	80,2	81,8	81,1
	<i>Відхилення</i>	X	0	1,6	1,6	-0,7
Державні витрати	<i>Індекс</i>	30,6	38,2	45	46,9	47,2
	<i>Відхилення</i>	X	7,6	6,8	1,9	0,3
Грошова свобода	<i>Індекс</i>	66,9	47,4	60,1	58,6	63
	<i>Відхилення</i>	X	-19,5	12,7	-1,5	4,4
Свобода інвестицій	<i>Індекс</i>	20	25	35	35	35
	<i>Відхилення</i>	X	5	10	0	0
Фінансова свобода	<i>Індекс</i>	30	30	30	30	30
	<i>Відхилення</i>	X	0	0	0	0
Захист прав власності	<i>Індекс</i>	25	41,4	41	43,9	47,5
	<i>Відхилення</i>	X	16,4	-0,4	2,9	3,6
Свобода від корупції	<i>Індекс</i>	26	29,2	29	29,6	37,9
	<i>Відхилення</i>	X	3,2	-0,2	0,6	8,3
Свобода трудових відносин	<i>Індекс</i>	47,9	48,8	52,8	46,7	48,3
	<i>Відхилення</i>	X	0,9	4	-6,1	1,6
Загалом	<i>Індекс</i>	56,8	62,1	62,7	66,1	61,3
	<i>Відхилення</i>	X	5,3	0,6	3,4	-4,8

Зазначені рейтинги формуються міжнародними незалежними організаціями, методологія яких дозволяє говорити про певний рівень їх об'єктивності для цілей наукових досліджень.

Оцінюючи місце України в рейтингу за глобальним індексом конкурентоспроможності - Україна посіла 83-тє місце. Сусідами за рейтингом є такі країни, як: Домініканська республіка (82 місце) та Македонія (84 місце). Щодо географічних сусідів України, то ситуація наступна: Російська Федерація – 43 місце; Польща – 37 місце; Словаччина – 41 місце; Угорщина – 48 місце; Румунія – 52 місце; Молдова – 88 місце. Відповідно до цього можна констатувати, що Україна займає найнижчі позиції, якщо не враховувати Молдови. Така ситуація, в більшій мірі, обумовлена негативними соціально-економічними наслідками, в тому числі: економічними злочинами та одним із їхніх видів - корупцією. Не дивлячись на значну кількість правоохоронних органів щодо боротьби із корупцією та спеціалізованих органів, в тому числі

антикорупційної прокуратури та суду, питання корупції й досі залишається актуальним, зважаючи на індекс конкурентоспроможності країни в частині якості інститутів, розвиненості ринків та конкурентоспроможності компаній. Зазначений рейтинг особливо важливий для України, як для визначення її місця на міжнародній арені, так і з позиції залучення донорів для фінансування стратегічно важливих галузей економіки.

Таблиця 3

Складові індексу конкурентоспроможності України в 2017-2018 рр.

Показник	Рейтинг	Бал
Узагальнюючий показник	96	4,18
1. Якість інститутів	118	3,21
2. Інфраструктура	78	3,95
3. Макроекономічна стабільність	121	3,52
4. Здоров'я і початкова освіта	53	6,02
5. Вища освіта і професійна підготовка	35	5,09
6. Ефективність на ринку товарів і послуг	101	4,04
7. Ефективність на ринку праці	86	4,01
8. Розвиненість фінансового ринку	120	3,11
9. Рівень технологічного розвитку	81	3,83
10. Розмір внутрішнього ринку	47	4,49
11. Конкурентоспроможність компаній	90	3,72
12. Інноваційний потенціал	61	3,37

Встановлено, що Україна у порівнянні із країнами Європи знаходиться на низькому рівні за показниками права власності. Проте, у період 2010-2014 рр. спостерігалася позитивна динаміка. У зв'язку із подіями 2014 р., а саме Революцією Гідності, відбулося різке падіння з рівня 4,3 у 2014 році до 3,8 у 2015 році. Проте, уже в 2018 р. зазначений показник зріс до рівня 2013 року та становив 4,2. Варто зазначити, що найкращі позиції з досліджуваних країн, мають Фінляндія та Німеччина. Індекс сприйняття корупції в Україні мав позитивну динаміку, проте у 2019 р. знизився із 32 до 30, що пов'язано із рядом обставин. Варто зазначити, що Transparency International надала Україні рекомендації щодо боротьби із корупцією, які були виконані лише частково. Підсумки аналізу неієднатності держав вказує, що Україна та більшість країн пострадянського простору знаходяться в категорії країн підвищеної уваги. У даному рейтингу, найближчі сусіди України, а саме: Словаччина, Польща, Румунія та Угорщина, відносяться до країн, що є більш стабільними.

Внутрішні та зовнішні стейкхолдери є особливо важливими з позиції формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Проаналізувавши відповіді респондентів-інвесторів щодо заходів, спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості України варто зазначити наступне. Найбільший позитивний вплив матимуть впроваджені ефективні заходи боротьби з корупцією (8,1 з 10 балів). Друге та третє місце займають перезапуск судової системи та призначення на ключові позиції реформаторів з високою репутацією. Не менш важливим заходом, який підвищить рівень інвестицій в країні є впровадження дієвих кроків з розмежування політики та бізнес-інтересів, а також обмеження впливу олігархів. Слід відмітити, що найменший вплив на обсяг надходження

іноземних інвестицій матимуть: прозора масштабна приватизація, покращення інфраструктури і логістики, а також перегляд угоди про Асоціацію з ЄС з метою розширення доступу до ринку ЄС.

Розділ 4 «*Суб'єкти формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності*» містить пропозиції щодо розвитку суб'єктів формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Сучасні тенденції глобалізації свідчать, що економічна злочинність проникла в усі сфери соціально-економічного життя суспільства, що визначає її ключову роль серед детермінантів розвитку окремої держави. Це обумовлено, в першу чергу, тим, що національні економічні системи є взаємозалежними й, відповідно, їх окремі структури та елементи теж взаємозалежні одне від одного. В таких умовах задоволення економічних інтересів як законним, так і не законним шляхом, відбувається не лише на рівні економічної системи окремої держави, але і на рівні регіональної або світової економічної системи.

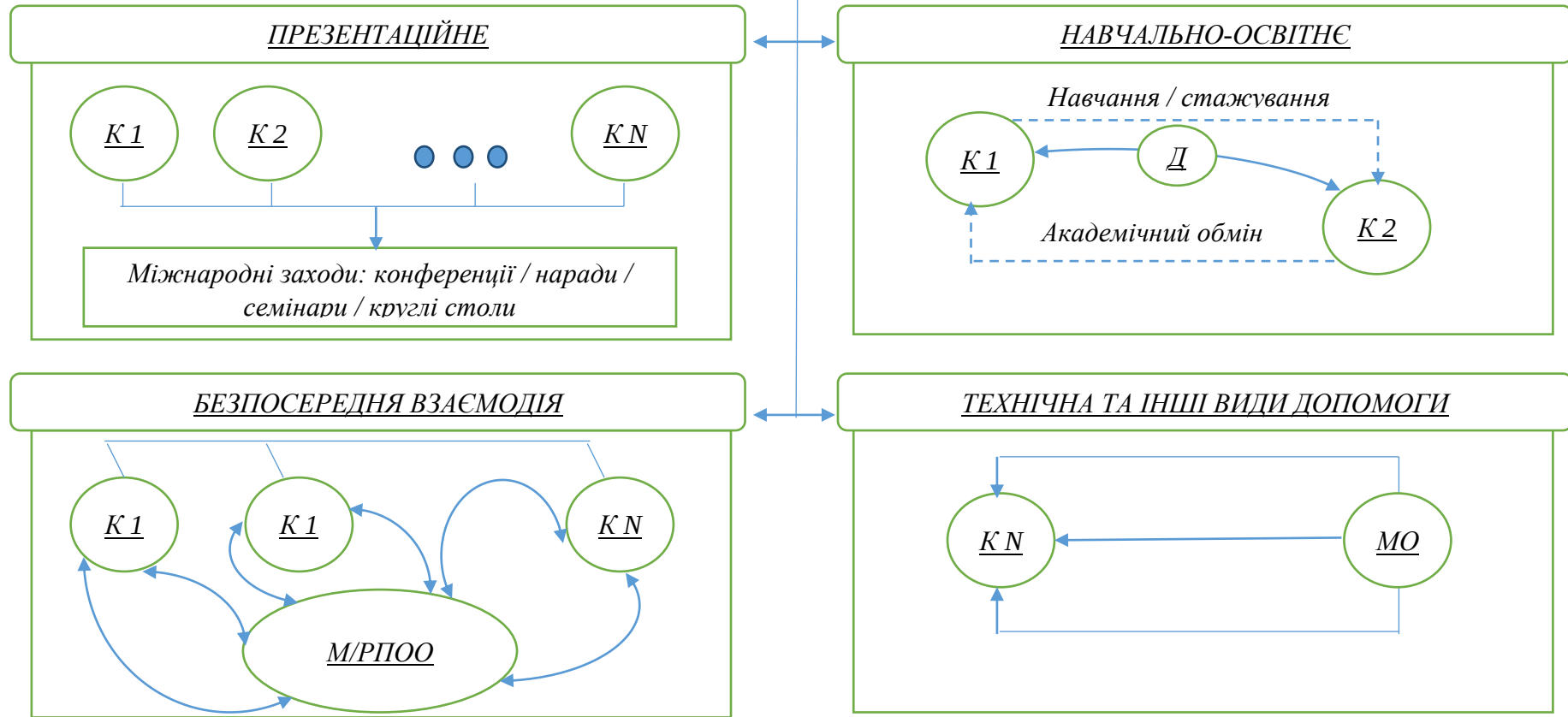
В умовах глобалізації збільшується рівень небезпеки економічної злочинності як фактору, що порушує національні інтереси та є загрозою державному суверенітету, економічній стабільності, а в окремих випадках навіть територіальній цілісності. Відповідно високий рівень суспільної небезпеки економічних злочинів вимагає від системи державного управління та вітчизняних правоохоронних органів налагодження системи зв'язку на міжнародному рівні, а при формуванні державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності визначати вагому роль міжнародних правоохоронних організацій.

Вивчивши сукупність міжнародних документів та офіційні сайти міжнародних організацій, в тому числі поліцейських міжнародних організацій, зроблено висновок, що в цілому міжнародне співробітництво може мати різні властивості та змістовне наповнення, що дозволяє групувати його за різними класифікаційними ознаками та видами. Для вирішення зазначеного запропоновано класифікаційну модель міжнародної взаємодії в сфері запобігання та протидії економічній злочинності: за напрямом взаємодії (рис. 5), за формами прояву, за суб'єктами, за правовими властивостями.

Важливе значення в формуванні та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності займають міжнародні суб'єкти, особливо міжнародні правоохоронні організації. Це обумовлено тим, що злочинність, в цілому, та економічна злочинність, зокрема, немає державних кордонів і, в окремих випадках, взаємодія між державами через функціонування міжнародних правоохоронних організацій дозволить вирішити окремі процесуальні питання. Важливе значення сьогодні покладається на міжнародне співробітництво в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, яке за суб'єктною ознакою поділяється на глобальне та регіональне. Метою даного дослідження є оцінка взаємодії вітчизняних правоохоронних органів із міжнародними правоохоронними організаціями. Такі правоохоронні організації можуть діяти як в цілому у Світі – глобальні, так і на території певного регіону – регіональні (табл. 4).

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

ЗА НАПРЯМАМИ ВЗАЄМОДІЇ

Умовні позначення: К – країна; Д – договір між країнами щодо навчально-освітнього співробітництва в сфері правоохоронної діяльності
М/РПОО – міжнародні / регіональні правоохоронні органи; МО – міжнародні організації

Рис. 5. Класифікаційна модель міжнародного співробітництва в сфері запобігання та протидії економічній злочинності

На даний час Україна співпрацює із двома організаціями, а саме: 1) глобальною – INTERPOL. В Україні функціонує Національне центральне бюро на базі Міністерства внутрішніх справ України; 2) регіональною – Європол. Україна направила офіцерів зв'язку до даної міжнародної правоохоронної організації.

Таблиця 4

Глобальні та регіональні міжнародні правоохоронні організації

Організація	Характеристика
Глобальні правоохоронні організації	
INTERPOL	Міжнародна організація кримінальної поліції, що функціонує в 194 країнах світу, зі штаб-квартирою у Ліоні
Регіональні правоохоронні організації	
АСЕАНАПОЛ	Заснована в 1981 році та має 10 країн-членів Південно-Східної Азії
АФРИПОЛ	Африканський механізм поліцейського співробітництва зі штаб-квартирою в Алжирі, налічує 54 члени
ЄВРОПОЛ	Агенція Європейського Союзу з питань правоохоронної співпраці була створена в 1998 році для обслуговування держав-членів ЄС
АМЕРІПОЛ	Поліцейська громада Америки була заснована в 2007 році і складається з 28 поліцейських сил та 19 агентств-спостерігачів
GCCPOL	Правоохоронний орган Генерального секретаріату Ради співробітництва для арабських держав Перської затоки, існує з 1981 року
АІМС	Рада міністрів внутрішніх справ Арабу, заснована в 1982 році, має на меті розвивати та зміцнювати співпрацю та координацію зусиль між арабськими державами у сфері внутрішньої безпеки та запобігання злочинам

INTERPOL є міжнародною інституцією щодо боротьби з різними видами злочинів, в тому числі з економічними. Варто зауважити, що при реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності необхідно враховувати технічні, інформаційні та організаційні можливості INTERPOL. Відповідно, система державного управління має в повній мірі забезпечити можливості використання потенціалу INTERPOL вітчизняними правоохоронними організаціями. В Україні функціонує Регіональне центральне бюро INTERPOL, яким виступає Міністерство внутрішніх справ України (рис. 6).

Обґрунтовано, що вітчизняна державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності має враховувати глобальні цілі INTERPOL та визначити механізми реалізації завдань, які б відповідали діяльності INTERPOL та в повній мірі дозволили б використати потенціал. Обґрунтовано, що державна політика щодо взаємодії із INTERPOL має реалізовуватися через такі механізми:

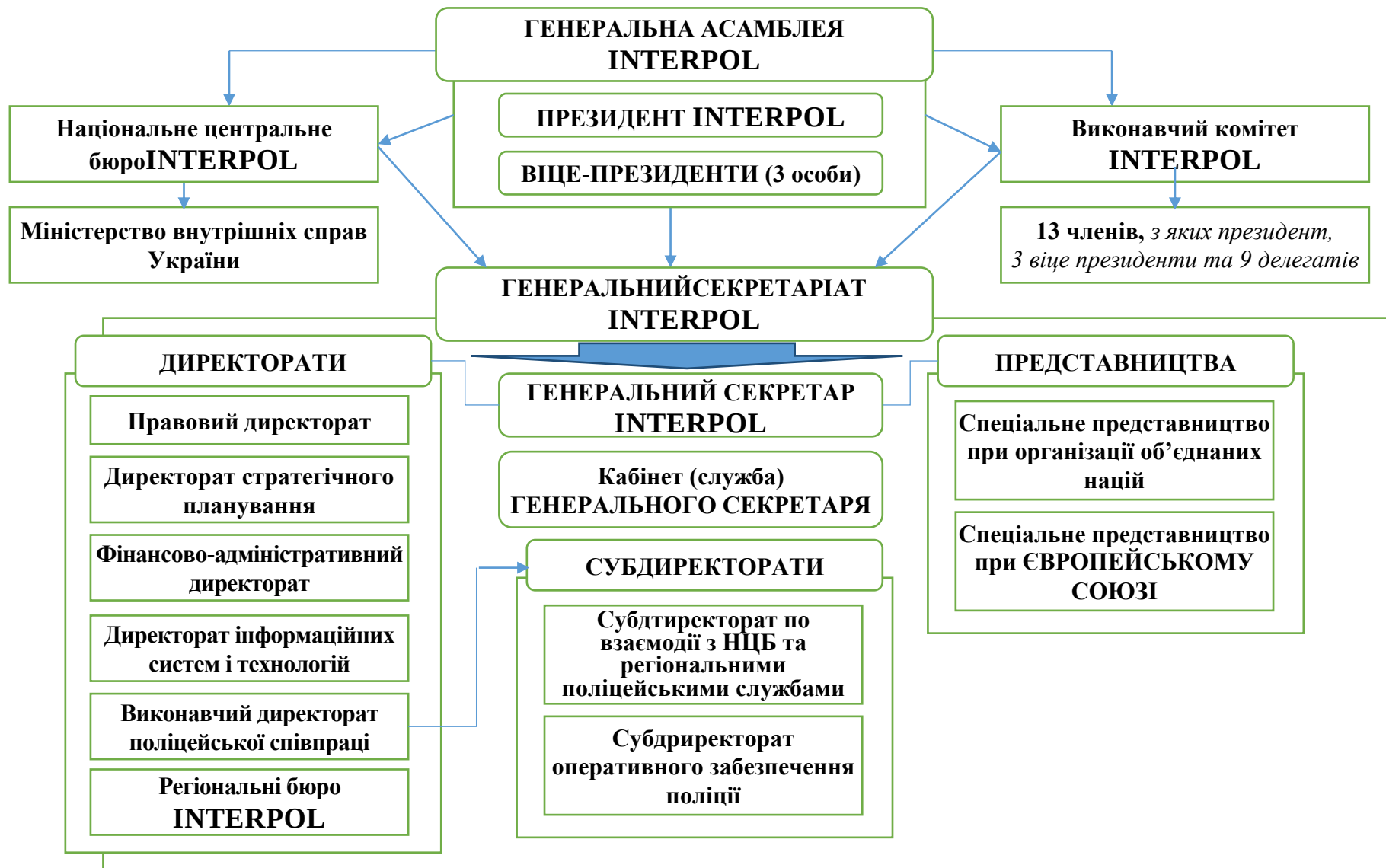

Рис. 6. Організаційна структура INTERPOL

1) економічний механізм. Держава має визначати особливості фінансування: спільних операцій з INTERPOL; перебування та участь представників України в Генеральній Асамблеї; процесу реформування діяльності правоохоронних органів у відповідності до цілей INTERPOL; фінансування Національного центрального бюро та інші заходи;

2) правовий механізм має забезпечити гармонізацію національного законодавства в сфері запобігання та протидії економічній злочинності із процесуальними нормами INTERPOL, а також встановити правовий статус діяльності Національного центрального бюро INTERPOL;

3) інформаційний механізм направлений на поширення інформації в суспільстві про значення та роль INTERPOL в Україні та права і обов'язки Національного центрального бюро в процесах запобігання та протидії економічній злочинності;

4) організаційний механізм. Важливе значення щодо функціонування Національного центрального бюро INTERPOL в Україні має питання організаційної підпорядкованості, підзвітності та налагодження комунікаційних каналів щодо економічних злочинів. Організаційний механізм направлений на підвищення ефективності комунікації між INTERPOL та правоохоронними органами щодо запобігання та протидії економічній злочинності;

5) контрольний механізм. Для оцінки ефективності реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності в частині взаємодії із INTERPOL, необхідним є проведення контрольних заходів щодо діяльності правоохоронних органів, як за окремими справами, так і усією діяльністю в цілому. Контрольна функція держави покликана виявити критичні точки та на основі їх аналізу встановити причинно-наслідкові зв'язки, а також сформулювати пропозиції щодо удосконалення як окремого механізму, так і політики в цілому.

У Розділі 5 «Удосконалення механізмів формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності» обґрунтовано напрями удосконалення правового та інформаційного механізму державного управління та запропоновано напрями інституалізації державної фінансово-контрольної діяльності в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

З метою формування правового поля реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, запропоновано наступні напрями удосконалення правового механізму:

- визначено сукупність критеріїв, за якими певні норми законодавства України про кримінальну відповідальність можуть бути віднесені до категорії таких, що забезпечують реалізацію державної політики в сфері протидії економічній злочинності. Зокрема, до цієї категорії можуть бути винесені норми КК України за наявності комплексу таких ознак спрямованості кримінально-правової протидії: 1) попередження і нейтралізація корупційних проявів у сферах державного управління, правоохоронної діяльності, службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг; 2) нейтралізація або локалізація сучасних, найбільш суспільно-небезпечних, негативних тенденцій і явищ у сфері економіки, а також реальних і

потенційних, зовнішніх та внутрішніх загроз економічній безпеці держави;
3) організована злочинність, недопущення її проникнення в органи державного управління, легальної економічної та політичної сфер держави;

- обґрунтовано, що при розробці державної політики в сфері протидії економічній злочинності обов'язково має бути приділена увага внесенню до законодавства України про кримінальну відповідальність, кримінологічних обґрунтованих спеціальних норм, спрямованих на протидію рейдерству саме щодо земель сільськогосподарського призначення;

- з метою створення передумов для ефективної реалізації державної політики в сфері протидії економічній злочинності, із врахуванням специфіки вчинення та підвищеного рівня суспільної небезпеки, вважається доцільним внесення до законодавчих конструкцій диспозицій низки норм Розділу VII Особливої частини КК України (Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності) у якості кваліфікуючої ознаки вчинення злочину організованою групою, а також передбачити можливість притягнення до відповідальності членів колегіальних органів управління, в якості спеціальних суб'єктів кримінального правопорушення;

- запропоновано вважати помилковим рішення законодавця щодо обмеження кола спеціальних суб'єктів злочину, передбаченого ст. 365 КК України виключно працівниками правоохоронних органів. Пропонуємо змінити назву та викласти диспозицію норми ч. 1 ст. 365 КК України (Перевищення влади або службових повноважень) у такій редакції: «1. Перевищення влади або службових повноважень, тобто умисне вчинення службовою особою дій, які явно виходять за межі наданих йому прав чи повноважень, якщо вони завдали істотної шкоди охоронюваним законом правам, інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам, інтересам юридичних осіб»;

- з метою забезпечення належної ефективності застосування кримінальних покарань у вигляді штрафу пропонуємо відмовитись у законодавстві України про кримінальну відповідальність від використання терміну «неоподатковуваний мінімум доходів громадян», замінивши його «податковою соціальною пільгою». При цьому, обрахунок завданої кримінальним правопорушенням шкоди проводити відповідно до розміру податкової соціальної пільги, встановленої на момент закінчення вчинення кримінального правопорушення, а при обрахунку покарання у вигляді штрафу – на момент постановлення судом першої інстанції обвинувального вироку у справі.

Обґрунтовано напрями інституалізації державної фінансово-контрольної діяльності як інструменту боротьби з економічною злочинністю через: формування відповідних дефініцій («державна фінансово-контрольна діяльність» - вид діяльності держави в процесі управління сферою фінансових, майнових, податкових, митних, бюджетних відносин, що спрямована на забезпечення контролю за законністю, правильністю, своєчасністю реалізації вказаних відносин, а також упередження, виявлення та припинення порушень, зловживань та злочинів в цих сферах; «інституалізація державної фінансово-контрольної діяльності» - процес ідентифікації відповідних інститутів,

формалізації та систематизації фундаментальних положень (об'єкт, мета, принципи, функції, завдання, форми, норми) такої діяльності цих інститутів зокрема та загалом в контексті відповідного фокусного запиту); ідентифікацію та систематизацію інституційних засад щодо кожного із виокремлених інститутів такої діяльності; генерування матриці інституалізації власне державної фінансово-контрольної діяльності як інструменту боротьби з економічною злочинністю, яка включає мету, предмет, об'єкти, суб'єкти, принципи, функції, завдання, форми та норми. Це сприятиме оздоровленню не тільки економіки суспільства, а й його морально-духовної сфери, а синергетичний ефект таких зрушень забезпечить отримання реальних дієвих результатів на шляху реалізації Україною цілей сталого розвитку.

З метою налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків між суб'єктами формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності та між державним управлінням та громадськістю запропоновано напрями удосконалення інформаційного механізму: 1) запропоновано рівні взаємодії суб'єктів реалізації державної політики із громадськістю, що лягли в запропоновані положення комунікаційної карти; 2) обґрунтовано напрями формування каналів зв'язку між контролюючими, правоохоронними органами, органами центральної виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо запобігання та протидії економічній злочинності; 3) визначено напрями застосування інформаційно-комп'ютерних технологій у налагодженні інформаційно-комунікаційних зв'язків суб'єктами реалізації державної політики. В цілому, зазначене визначає методологічні положення формування та функціонування інформаційно-комунікаційної системи реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та наведено нове вирішення наукової проблеми формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності як складової національної безпеки. Отримані в процесі дослідження результати дали змогу сформулювати наступні висновки і пропозиції, що мають теоретичне й практичне значення.

1. Проведене бібліометричне дослідження з проблем економічної злочинності та її видів (корупція, фінансування тероризму, нецільове використання бюджетних коштів, рейдерство та недобросовісна конкуренція) дала можливість встановити тенденції розвитку наукового знання про досліджуваний об'єкт. Крім того, в результаті дослідження визначено властивості економічної злочинності як об'єкту наукового пізнання в контексті формування напрямів розвитку державного управління запобігання та протидії економічній злочинності. Обґрунтовано, що певним соціально-економічним та історичним умовам відповідають специфічні властивості економічної злочинності та механізми протидії.

2. Використовуючи інституційний підхід, можна вказати на те, що економічні злочини порушують економічні інтереси певних суспільних

інститутів. Держава є інститутом, що реалізує виконання інституційної угоди з приводу реалізації економічних інтересів, що являє собою особливу форму взаємодії інституцій. Держава встановлює правила та форми взаємодії суспільних інститутів щодо економічних інтересів, які реалізуються через відповідні механізми державного управління. Від рівня економічної злочинності залежить національна безпека держави, адже в більшості випадків високий рівень економічної злочинності призводить до порушення економічних інтересів не лише суб'єктів економічної діяльності, але й інтересів держави та національних інтересів в цілому.

3. Обґрунтовано властивості економічної злочинності як об'єкту державного управління через: по-перше, розвиток категоріального апарату шляхом визначення даного явища як: соціально-економічного явища, об'єкту кримінального права, об'єкту державного управління, загрози національній безпеці; по-друге, розробку класифікаційної моделі економічної злочинності для цілей державного управління національною безпекою, яка передбачає наступні класифікаційні моделі: за складовими економічної діяльності; за сферою економічних відносин; за змістом скоєного злочину; за способом скоєного злочину; за суб'єктом скоєного злочину. Зазначене дозволило виявити роль держави в протидії економічній злочинності: як регулятора економічної сфери суспільства; як контролера економічної сфери суспільства; як інституту протидії злочинам.

4. Визначено економічні злочини як об'єкт державного управління національною безпекою держави. Відповідно до цього були ідентифіковані найбільш поширені види економічної злочинності в Україні та визначено їх прояв в корпоративному (недобросовісна конкуренція, легалізація (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму, рейдерство) та державному (нецільове використання бюджетних коштів, ухилення від сплати податків, корупція) секторах публічного управління. Встановлено, що економічні злочини чинять наступний вплив на рівень національної безпеки: 1) підвищують рівень терористичних загроз та окупації державних територій; 2) знижують рівень інвестиційної привабливості; 3) обумовлюють втрату іміджу країни на міжнародній арені; 4) знижують рівень обороноздатності; 5) підвищують рівень енергозалежності; 6) підвищують тінізацію економіки.

5. Запропоновані методологічні положення формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності мають комплексний характер, адже: по-перше, враховують усі рівні методології державного управління; по-друге, враховують особливості найбільш поширеніших економічних злочинів в Україні, що становлять загрозу національним інтересам; по-третє, визначають усю сукупність суб'єктів реалізації політики; по-четверте, дозволяють врахувати особливості інших видів державної політики. Варто зауважити, що реалізація зазначених методологічних положень на практиці не означає безкомпромісність виділених, у даному дослідженні, положень, а навпаки, окремі із них можуть втратити свою актуальність, або ж зміна соціально-економічного середовища зумовить потребу в розширенні запропонованих методологічних положень

державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

6. За кожним видом економічного злочину визначені види державної політики: антитерористична політика; інвестиційна політика; конкурентна політика; монетарна політика; бюджетна політика; фіскальна політика; антикорупційна політика; державна кримінальна політика. Обґрунтовано особливості реалізації державної кримінальної політики в частині запобігання та протидії економічній злочинності, що є основою формування її концептуально-методологічних положень.

7. Здійснено оцінку впливу економічної злочинності на національну безпеку через ідентифікацію місця України у міжнародних рейтингах за такими показниками: індекс економічної свободи, індекс конкурентоспроможності, індекс легкості ведення бізнесу, індекс прав власності, індекс сприйняття корупції, індекс недієздатності держави. Це дозволяє говорити про економічну злочинність як найбільш вразливий ризик порушення національних інтересів.

8. Визначено особливості міжнародного співробітництва в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, шляхом встановлення особливостей такої взаємодії та на цій основі розробки класифікаційної моделі. Класифікаційна модель передбачає ідентифікацію видів міжнародного співробітництва за такими класифікаційними ознаками: за напрямками (презентаційне, навчально-освітнє, технічна та інші види допомоги, безпосередня взаємодія); за формами прояву (через налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків, через договірні відносини, через здійснення спільних правоохоронних заходів); за суб'єктами (шляхом створення міжнародних правоохоронних організацій (глобальні, регіональні), міжвідомча взаємодія (відомчі, через міжнародні організації); за діяльністю окремих осіб (офіцери зв'язку, особисті контакти). В цілому, визначені положення дозволяють сформувати комплекс взаємодії вітчизняної правоохоронної системи з подібними системами інших країн, що підвищує результативність та ефективність процесів запобігання та протидії економічній злочинності.

9. Удосконалено правовий механізм реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності: 1. Запропоновано критерії, за якими певні норми законодавства України про кримінальну відповідальність можуть бути віднесені до категорії таких, що забезпечують реалізацію державної політики в сфері протидії економічній злочинності; 2) визначено, що від санкції від Неоподаткованого мінімуму доходів громадян необхідно відмовитись, оскільки порушується принцип справедливості у частині необґрунтованості зменшення тяжкості покарання у вигляді штрафу; 3) обґрунтовано необхідність враховувати на момент винесення вироку податкової соціальної пільги у цей час; 4. Запропоновано додати до спеціальних суб'єктів у ст. 365 службових осіб органів влади, підприємств, установ та організацій, незалежно від форми власності.

10. Для формування багатосторонніх інструментів запобігання та протидії економічній злочинності визначено напрями інституалізації державної

фінансово-контрольної діяльності. Запропоновано зміст дефініції понять: 1) державна фінансово-контрольна діяльність - вид діяльності держави в процесі управління сферою фінансових, майнових, податкових, митних, бюджетних відносин, що спрямована на забезпечення контролю за законністю, правильністю, своєчасністю реалізації вказаних відносин, а також упередження, виявлення та припинення порушень, зловживань та злочинів в цих сферах; 2) інституалізація державної фінансово-контрольної діяльності - процес ідентифікації відповідних інститутів, формалізації та систематизації фундаментальних положень (об'єкт, мета, принципи, функції, завдання, форми, норми) такої діяльності цих інститутів зокрема та загалом в контексті відповідного фокусного запиту). Ідентифіковано та систематизовано інституційні засади щодо кожного з виокремлених інститутів такої діяльності. Розроблено матрицю інституалізації державної фінансово-контрольної діяльності як інструменту запобігання та протидії економічній злочинності.

11. Запропоновано наукові положення розвитку багаторівневої інформаційно-комунікаційної системи як основи розвитку інформаційного механізму формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Дана система передбачає налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків між усіма суб'єктами реалізації політики та формування комунікаційної карти взаємодії із громадськістю. Для ефективного функціонування інформаційно-комунікаційної системи обґрунтовано напрями застосування інформаційно-комп'ютерних технологій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Монографії

1. Grytsyshen D.O., Dziubenko O., Dykyi A., Nord G., ProkopenkoZh. Financial security management based on assessment of the financial plan of the enterprise. *Association agreement: driving international changes: collective monograph*. Accent Graphics Communications Chicago, Illinois, USA. 2019. P. 450-468.

Особистий внесок здобувача: визначено вплив економічних злочинів та фінансову безпеку підприємств.

2. Grytsyshen D., Lutska N., Dziubenko O., Petryk S., Krykun O. Evaluation of concession object modernization processes. Edited by: M. Dei, O. Rudenko, V. Lunov. *Association agreement: driving integrational changes*. Chicago: Accent Graphics Communications. 2020. P. 362.

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано економічні ризики, які впливають на ефективність використання державного майна в умовах реалізації проектів державно-приватного партнерства у формі концесії.

3. Євдокимов В.В., Грицишен Д.О., Горай О.С. Інформаційна модель управління господарською діяльністю в умовах бойових дій та окупації державних територій: монографія. Житомир: ЖДТУ. 2018. 200 с.

Особистий внесок здобувача: визначено вплив загроз військових дій та окупації державній території на економічну безпеку суб'єктів господарювання.

4. Грицишен Д.О. Державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності: монографія. Житомир: ЖДТУ. 2020. 300 с.

5. Євдокимов В.В., Грицишен Д.О., Лисак С.П. Державна політика в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму: монографія. Житомир: ЖДТУ. 2020. 200 с.

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано теоретичні положення державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму як економічного злочину.

Статті у зарубіжних виданнях, що включенні до міжнародних наукометричних баз:

6. Grytsyshen D.O. Reforming of accounting for consequences of emergencies caused by hostilities as an element of state policy. *Economic Annals-XXI*. 2016. Volume 162, Issue 11-12. P. 104-108.

7. Ievdokymov V., Oliinyk O., Grytsyshen D.O., Ksendzuk V., Nord G. The new geological epoch „Anthropocene” as result of human economic activity. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*. 2018. T. 21. № 3. P. 131-149.

Особистий внесок здобувача: визначено особливості трансформації напрямів економічної активності людини та її потреб і способів їх досягнення.

8. Ievdokymov V., Ostapchuk T., Lehenchuk S., Grytsyshen D., Marchuk G. Analysis of the impact of intangible assets on the companies' market value. *Naukovyj Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2020. 2020(3). P. 164–170.

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано напрями державного регулювання інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання з позиції протидії махінації на ринку цінних паперів.

9. Grytsyshen D., Rudenko O., Nonik V., Sergiienko L., Baryshnikova O. Efficiency evaluation of a socially responsible enterprise. *Management Science Letters*. 2021. Vol. 11(2). P. 391–400.

Особистий внесок здобувача: визначено напрями оприлюднення інформації суб'єктами господарювання для оцінки їх політики щодо протидії економічним злочинам.

10. Ievdokymov V., Grytsyshen D., Oliinyk O., Dziubenko O., Yukhymenko-Nazaruk I. Financial Potential Analysis of Forestry Enterprises of Ukraine on the Taxonomy Method Basis. *Management Systems in Production Engineering* (March 2021). Volume 29. Issue 1. P. 3-13.

Особистий внесок здобувача: визначено вплив економічних ризиків в частині використання природних ресурсів на фінансовий потенціал державних підприємств.

Статті у виданнях зарубіжних країн

11. Grytsyshen D., Svirko S., Yaremchuk I. Preliminary state audit of the accounting chamber as a tool for prevention of economic criminality in the general government sector. *SOCIOWORLD-SOCIAL Research&Behavioral Sciences*. 2020. Volume 01. Issue 02. P. 67-78.

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано напрями діяльності Рахункової палати в сфері виявлення та ідентифікації економічних злочинів в сфері використання бюджетних коштів.

У наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз

12. Грицишен Д.О., Прокопенко Ж.В., Кочин Т.М., Опанасюк А.А. Якість фінансової звітності як об'єкт аудиту: ідентифікація протиправних дій. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2017. №1. С. 63-89.

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано напрями державного регулювання незалежного аудиту та аудиторської діяльності в контексті виявлення та ідентифікації економічних злочинів в процесі перевірки фінансової звітності суб'єктів господарювання.

13. Грицишен Д.О., Прокопенко Ж.В., Савіцький В.В., Опанасюк А.А. Економічний аналіз фінансового потенціалу аудиторських фірм. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2018. №4. С. 36-54.

Особистий внесок здобувача: запропоновано напрями державного регулювання критеріїв щодо фінансового потенціалу аудиторських фірм як суб'єктів виявлення економічних злочинів, що скоєні суб'єктами господарювання.

14. Grytsyshen D.O., Svirko S.V., Suprunova I.V. Public procurement as an object of analysis in the context of reforming the system of public finance management. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжнар. зб. наук. пр. Вип. 3 (41)*. Житомир: ЖДТУ. 2018. С. 25-32.

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано напрями державної політики в сфері публічних фінансів щодо забезпечення бюджетної безпеки.

15. Крутова А.С., Грицишен Д.О., Тарасова Т.О., Левіна М.В. Формування інформаційного забезпечення управління в системі національних рахунків. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. Том 2. № 25. С. 105-114.

Особистий внесок здобувача: запропоновано напрями оцінки впливу тіньового сектору та економічні показники економічного розвитку держави.

16. Yevdokymov V.V., Grytsyshen D.O., Dragan I.O., Polyak K.Y., Skakovska S.S. Emergency consequences information disclosure in the accounting system. *Financial and credit activity-problems of theory and practice*. 2019. Том 4. № 31. С. 125-135.

Особистий внесок здобувача: запропоновано напрями державного регулювання управління наслідками надзвичайних ситуацій суб'єктами економічної діяльності.

17. Грицишен Д.О., Свірко С.В., Супрунова І.В. Бюджетна безпека як об'єкт аналітичних досліджень в умовах реформування системи управління місцевими бюджетами. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 24. С. 129-134.

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано теоретичні положення бюджетної безпеки та напрями управління місцевими бюджетами.

18. Грицишен Д.О. Еколого-економічний аналіз в забезпечення сталого розвитку як пріоритетного напрямку державної політики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 10. С. 50-57.

19. Грицишен Д.О., Прокопенко Ж.В., Кочин Т.М., Опанасюк А.А. Процедури отримання аудиторських доказів як засіб виявлення викривлень у фінансовій звітності та зниження її якості. *Держава і регіони. Серія Державне управління*. № 1. 2019. С. 31-59.

Особистий внесок здобувача: визначено напрями розвитку державної політики в сфері аудиту як інструменту виявлення економічних злочинів.

20. Грицишен Д.О., Супрунова І.В., Лисак С.П. Економічна злочинність як суспільне явище та загроза державній безпеці. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 24. С. 140-151.

Особистий внесок здобувача: запропоновано розглядати економічну злочинність як небезпечне суспільне явище, що впливає на рівень національної безпеки, через економічну активність людини, що полягає в забезпечення потреб та економічних інтересів.

21. Грицишен Д.О., Супрунова І.В., Лисак С.П. Сутність економічної злочинності для цілей державного управління в контексті забезпечення державної безпеки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 23. С. 98-104.

Особистий внесок здобувача: визначено зміст економічної злочинності і наступних аспектах: як соціально-економічне явище, як об'єкт кримінального права, як об'єкт державного управління, як загроза національній безпеці.

22. Грицишен Д.О. Передумови формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. *Наукові перспективи*. 2020. № 6. С. 32-42.

23. Грицишен Д.О. Економічна злочинність як загроза державній безпеці: сутність та засоби протидії. *Наукові праці МАУП*. 2020. С. 74-86.

24. Грицишен Д.О. Методологія реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності в контексті взаємодії із іншими видами державної політики. *Аспекти публічного управління. Видавництво «Грані»*. 2020. № 5. С. 97-106.

25. Грицишен Д.О. Методологічні положення формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. *Аспекти публічного управління. Видавництво «Грані»*. 2020. № 6. С. 41-63.

26. Грицишен Д.О. Оцінка рівня безпеки України як середовища поширення економічної злочинності за міжнародними рейтингами. *Науковий вісник Ужгородського університету. Секція Економіка*. Ужгород. 2020. №2. С. 10-21.

27. Грицишен Д.О. Міжнародна співпраця в сфері запобігання та протидії економічній злочинності: державно-управлінський аспект. *Науковий вісник «Економічний вісник Дніпровської політехніки»*. Дніпро. 2020. № 4. С. 32-51.

28. Грицишен Д.О., Прокопенко Ж.В., Савіцький В.В., Опанасюк А.А. Оцінка економічних ресурсів в господарській діяльності аудиторських фірм як об'єкту економічного аналізу. *Економічний простір*. 2020. №162. С. 88-96.

Особистий внесок здобувача: запропоновано врегулювання критеріїв діяльності аудиторських фірм як суб'єктів виявлення економічних злочинів.

29. Грицишен Д.О., Прокопенко Ж.В., Кочин Т.М., Цепенда В.М. Оцінка потенціалу аудиторських фірм щодо встановлення якості фінансової звітності. *Економічний простір*. 2020. №163. С. 57-73.

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано особливості діяльності аудиторських фірм як інститутів незалежного аудиту, що виступає інструментом запобігання економічним злочинам.

30. Грицишен Д.О., Прокопенко Ж.В., Кочин Т.М. Розвиток аудиту як інструменту протидії фальсифікаціям. *Літопис Волині*. 2020. № 23. С. 42-56.

Особистий внесок здобувача: визначено місце аудиту в протидії економічним злочинам.

31. Грицишен Д.О. Сучасний стан поширення економічної злочинності в Україні як фактору загрози національній безпеці. *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*. Харків. 2020. № 3. С. 82-96.

32. Грицишен Д.О. Оцінка довіри стейкхолдерів до України з позиції запобігання та протидії економічній злочинності. *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*. Харків. 2020. № 4. С. 53-65.

33. Грицишен Д.О., Супрунова І.В., Лисак С.П. Класифікація економічної злочинності для цілей державного управління в контексті забезпечення державної безпеки. *Центральноукраїнський науковий вісник*. 2020. Вип. 4(37). С. 9-25.

Особистий внесок здобувача: розроблено класифікація економічної злочинності з позиції ідентифікації її властивостей.

Публікації у збірниках матеріалів конференцій:

34. Ievdokymov V., Grytsyshen D., Polyak K., Tarasova T. System Development for Generating Information on the Consequence Influence of Emergency Situations on the Safety of Economic Activities of Enterprises in Ukraine. *7th International Conference on Modeling, Development and Strategic Management of Economic System (MDSMES 2019)*. Advances in Economics, Business and Management Research. Volume 99. URL: <https://www.atlantis-press.com/proceedings/mdsmes-19/125919203>

Особистий внесок здобувача: визначено вплив надзвичайних ситуацій на економічну безпеку суб'єктів господарювання, територій та держави.

35. Грицишен Д.О., Лисичко А.М. Принципи та класифікація еколого-економічного аналізу господарської діяльності. *Принципи забезпечення розвитку підприємств в умовах змін ринкового середовища: збірник тез наукових робіт учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 8-9 грудня 2017 р.) / ГО "Центр економічних досліджень та розвитку". У 2-х частинах. – О.: ЦЕДР, 2017. Ч.2. С. 113-116.*

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано необхідність затвердження на державному рівні методики оцінки економічної безпеки суб'єктів господарювання..

36. Грицишен Д.О. Нонік В.В. Еколого-економічна безпека як пріоритетний напрям реформування національної економіки. *Глобальні проблеми економіки та фінансів : збірник тез наукових робіт V Міжнародної науково-практичної конференції (Київ-Прага-Відень, 29 квітня 2016 р.) / Фінансово-економічна наукова рада*. 2016. С. 22-25.

Особистий внесок здобувача: визначено особливості економічних злочинів у сфері природокористування.

37. Грицишен Д.О., Світлишин І.І. Управління ризиками в діяльності суб'єктів господарювання. *Менеджмент суб'єктів господарювання: проблеми та перспективи розвитку*: тези виступів VI Міжнар. наук.- практ.конф. (19-21 грудня 2019 року). Житомир: Житомирська політехніка. 2019. С. 263-265.

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано місце економічної злочинності в структурі ризиків підприємницької діяльності.

38. Грицишен Д.О., Ничипоренко Р.В. Теоретичні основи питання запобігання злочинам в сфері економічної діяльності в Україні. *Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки* (11-15 травня 2020 року). – Житомир : «Житомирська політехніка». 2020. С.862.

Особистий внесок здобувача: ідентифіковано властивості економічних злочинів.

39. Грицишен Д.О., Острогляд О.В. Важливість зв'язків з громадськістю в діяльності судових та правоохоронних органів. *Правова політика України: історія та сучасність*: матеріали I Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Житомир, 8 жовтня 2020 року). Ж.: Житомирська політехніка. 2020. С.79-82.

Особистий внесок здобувача: визначено напрями формування інформаційно-комунікаційної системи державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

40. Грицишен Д.О., Лисак С.П. Економічна злочинність як загроза національній безпеці. *Місьцеве самоврядування в Україні: теорія та практика* : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю), м. Полтава, 08 грудня 2020 року / за заг. ред. Т.М. Лозинської, О.В. Дорофєєва. Полтава : ПДАА. 2020. С.35-37.

Особистий внесок здобувача: визначено властивості економічної злочинності в контексті її впливу на національну безпеку.

41. Грицишен Д.О., Супрунова І.В. Економічна злочинність як суспільне явище, що полягає в задоволенні економічних інтересів. *Тенденції розвитку економіки у 2020 році: аналітичний та теоретико-методологічний аспекти*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 12 грудня 2020 р.) / відп. за випуск д.е.н., проф. С. О. Якубовський. Одеса : ОНУ імені І.І. Мечникова. 2020. С. 35-39.

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано зміст економічного злочину як небезпечного суспільного явища.

42. Грицишен Д.О. Засоби протидії економічній злочинності як загрози державній безпеці. *Економічна безпека: держава, регіон, підприємство*: Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції з міжнародною участю, 21 грудня 2020 р. – 21 січня 2021 р. Полтава: НУПІ. 2020. – 195 с.

Праці в інших виданнях

43. Грицишен Д.О. Інформаційно-аналітична система управління сталим розвитком на мікрорівні. Ефективна економіка. 2016. № 5. Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4945>.

44. Грицишен Д.О. Обліково-інформаційна система управління заходами з попередження та ліквідації економіко-екологічних наслідків надзвичайних ситуацій. Фінанси України. 2017. № 1. С. 90-110.

45. Грицишен Д.О., Горай О.С. Розробка системи документування наслідків бойових дій та окупації державних територій. *Агросвіт*. 2018. №2. С. 52-62.

Особистий внесок здобувача: визначено напрями державного регулювання процесу документування наслідків бойових дій та окупації державних територій з метою запобігання економічним злочинам.

46. Грицишен Д.О., Бевзенко С.Г., Горай О.С. Бухгалтерська оцінка наслідків бойових дій та окупації державних територій. *Вісник ЖДТУ. Серія: економічні науки*. 2018. №1 (83). С. 27-39.

Особистий внесок здобувача: визначено напрями державного регулювання процесу економічної оцінки наслідків бойових дій та окупації державних територій з метою запобігання економічним злочинам.

АНОТАЦІЯ

Грицишен Д.О. Державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.05 – державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку. Національний університет цивільного захисту України, Харків, 2021.

Економічна злочинність як загроза національній економічній безпеці характерна різним економічним та політичним системам. Сторінки економічної історії свідчать, що жодна існуюча в світі економічна система не змогла уникнути економічної злочинності, жодна політична система не змогла задовольнити інтереси різних соціальних груп задля уникнення економічної злочинності. Це актуалізувало дослідження проблем державної політики в сфері забезпечення та протидії економічній злочинності. В результаті проведеного дослідження встановлено особливості еволюції наукових поглядів на державну політику в сфері запобігання та протидії економічній злочинності як загрози національній безпеці. Було виявлено особливості економічної злочинності як суспільного явища, що становить загрозу національним інтересам держави. Обґрунтовано напрями розвитку понятійно-категоріального апарату, зокрема запропоновано багатоваріативне розуміння економічної злочинності як соціально-економічного явища, об'єкту кримінального права, об'єкту державного управління, загрози національній безпеці. Розроблено класифікаційну модель економічної злочинності, що визначає її властивості як об'єкту державного управління.

Ідентифіковано передумови формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Розроблено методологічні положення формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Визначено напрями взаємодії стейкхолдерів у контексті різних видів державної політики для цілей запобігання та протидії економічній злочинності.

Здійснено оцінку симптомів проблеми державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності через оцінку місця України в міжнародних рейтингах, аналіз поширення економічної злочинності та її вплив на довіру стейкхолдерів до державного управління.

Розвинено форми міжнародного співробітництва в сфері запобігання та протидії економічній злочинності як складової державної політики. Визначений механізм взаємодії держави з міжнародними поліцейськими організаціями в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Обґрунтовано механізм взаємодії правоохоронних органів в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Розроблено напрями розвитку правового механізму державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності; Визначенні напрями інституалізації державної фінансово-контрольної діяльності як інструменту запобігання та протидії економічній злочинності.

Ключові слова: державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, національна безпека, економічні злочини, корупція, правоохоронна діяльність, контрольно-фінансова діяльність.

ANNOTATION

Grytsyshen D.O. State policy in the field of prevention and counteraction to economic crime. – Manuscript.

Dissertation on competition of Doctor of Sciences degree in Public Administration by specialty 25.00.05 – public administration in the sphere of state security and protection of public order. – National University of Civil Defense of Ukraine, Kharkiv, 2021

The state is an institution for deterring economic crime, because it pursues economic interests that lie in the plane of national security. The role of the state is to form social, political, legal, economic and information mechanisms, both in terms of understanding the discipline of the population and establishing a system of coordination of economic interests of different social groups, and in terms of forming an effective mechanism to prevent and combat economic crime as a threat to national security. The economic crime consequences for national security are so significant that they can be defined as determinants of the state economic system effectiveness and the possibility of its existence in the future. Economic crime as a threat to national economic security is characteristic of different economic and political systems. The purpose of the dissertation is to support the theory and methodology of formation and implementation of state policy in the field of prevention and combating economic crime as a component of national security. The object of the study is the process of formation and implementation of state policy in the field of prevention and combating economic crime, which poses a threat to national security.

The subject of the research is the theoretical and methodological issues of state policy formation and implementation in the field of prevention and combating economic crime, which poses a threat to national security.

The tendencies of development of scientific knowledge about the processes of state policy formation and implementation in the field of prevention and counteraction to economic crime using bibliometric research are justified. It allowed establishing the properties of economic crime as an object of scientific knowledge and identifying approaches to its study in different historical and socio-economic conditions. Theoretical preconditions for the development of state policy in the field of preventing and combating economic crime as a social phenomenon based on the visualization of human needs as a physical being and socio-economic agent (according to A. Maslow's pyramid of needs) are received for the first time. They determine the interests and act as stimuli for human economic activity. A matrix for meeting human needs through economic crimes is developed and the place of the state as an institution for resolving conflicts of interest is established. The categorical apparatus of public administration in the field of prevention and counteraction to economic crime has been improved by substantiating the multi-vector manifestation of economic crime, namely: socio-economic phenomenon (socio-economic phenomenon, which is a socially dangerous activity carried out by economic relations participants through illegal activity and which leads to violation of economic agents interests (state, business entities, population, international partners, etc.), the principles of economic freedom and imbalance in public relations); object of criminal law (type of criminal activity of a person or group of people who commit socially dangerous acts in the field of economic activity through legal and illegal activities for economic gain and violating the rights of others, which leads to economic losses); object of public administration (object of public administration, which manifests itself as a socio-economic phenomenon prosecuted by law, because it aims to obtain illegal economic benefits by a person or group of people, business entity or other people and is realized through legal and illegal economic activity and affects public relations, which threatens the national security of the state); threat to national security (affects socio-economic relations, which leads to the imbalance of the economic system, the socio-economic consequences of which pose risks to their security).

A classification model of economic crime as an object of state policy has been developed, which provides a set of features that take into account all the properties of economic crimes and methods of prevention and counteraction to them (by components of economic activity; by economic relations; by content of crime; by method of crime; by the object of the crime). This allowed us to define the role of the state as: a regulator of economic activity, a controller of the economic sphere of society, an institution for combating crime. The study suggests theoretical bases for the formation and implementation of state policy in the field of prevention and combating economic crime through: 1) substantiation of their content and properties as a threat to national security and manifestation in the public and corporate sectors; 2) identification of state policy components related to certain types of economic crimes; 3) identification of economic crimes areas of influence on national security (increases the level of terrorist threats and occupation of state territories; reduces the

level of investment attractiveness; loss of national image in the international arena; reduces the level of defense; increases energy dependence; increases the shadow economy). A comprehensive methodological approach to the formation and implementation of state policy in the field of prevention and combating economic crime is developed. It includes a set of successive stages (1) identification of the problem and its symptoms, given the prevalence of economic crimes and their impact on economic independence and stakeholders' trust; 2) the content of public policy as a process and system, (3) subject-object field, (4) the purpose and tasks (national, economic, legal, social), (5) directions of formation, (6) objects and (7) subjects of state policy formation and implementation, (8) interaction with other types of state policy, (9) methods of implementation, (10) principles of state policy, (11) implementation mechanisms), which take into account the features of economic crimes in state and corporate economy sectors and form a new scientific value for the expansion of public administration methodological tools. The research substantiates the interaction of state policy in the field of prevention and counteraction to economic crime with other types of policy, in particular: investment, antimonopoly, monetary, budgetary, fiscal, anti-corruption. These policies are found out to determine the boundaries of economic activity in the society and form the environment for the spread of economic crime.

The impact of economic crime on national security through the identification of Ukraine's place in international rankings by a set of indicators is determined. These indicators are index of economic freedom, index of competitiveness, index of ease of doing business, index of property rights, index of corruption, incapacity index. It defines economic crime as the most common risk of national interests violation.

The symptoms of the problem of state policy in the field of prevention and counteraction to economic crime are substantiated. They are the dynamic spread of economic crimes in Ukraine and their substantive and formal transformation in the development of socio-economic relations and the use of innovative information and computer technologies. The mechanisms for implementing state policy in the field of prevention and combating economic crime through international cooperation are improved. Its properties are identified in the developed classification model (by areas (presentation, educational, technical and other assistance, direct interaction); by forms of manifestation (by communication links, through contractual relations, through the implementation of joint law enforcement activities), by entities (through the creation of international law enforcement organizations (global, regional), interagency cooperation (departmental, through international organizations), by the activities of individuals (connection officers, personal contacts), which increase the effectiveness and efficiency of the domestic law enforcement system and its harmonization with similar systems of other countries. The directions of transformation of the state policy in the field of prevention and counteraction to economic crime in the context of interaction with Interpol and Europol international police organizations are defined, in particular, development of law enforcement activity management to fulfill Interpol global goals.

The institutionalization of state financial and control activities as a tool to combat economic crime is improved through: the formation of appropriate definitions (state financial control activity is the type of state activity in the management of

financial, property, tax, customs, budget relations, aimed at ensuring control over legality, correctness, timeliness of these relations, as well as prevention, detection and termination of violations, abuses and crimes in these areas; institutionalization of public financial control activities is the process of identifying relevant institutions, formalization and systematization of fundamental issues (object, purpose, principles, functions, tasks, forms, norms) of these institutes activity in particular and in general in the context of the corresponding focal request); identification and systematization of institutional bases for each of the selected institutions of such activities; generating a matrix of institutionalization of the state financial and control activities as a tool to combat economic crime, which includes the purpose, subject, objects, entities, principles, functions, tasks, forms and norms. Its implementation will contribute to the recovery not only of the economy of our society, but also its moral and spiritual sphere, and the synergetic effect of such changes will ensure real effective results in achieving the Sustainable Development Goals of Ukraine.

The process of law enforcement bodies interaction as a basis for the implementation of state policy in the field of prevention and combating economic crime is improved through: 1) identification of tasks and activity areas of existing and newly created law enforcement bodies; 2) development of a set of information and communication links that provides information exchange; 3) development of a hierarchical management structure of the law enforcement system in terms of preventing and counteracting economic crimes.

Key words: State policy in the field of prevention and counteraction to economic crime, national security, economic crime, corruption, law enforcement activities, control and financial activities.